

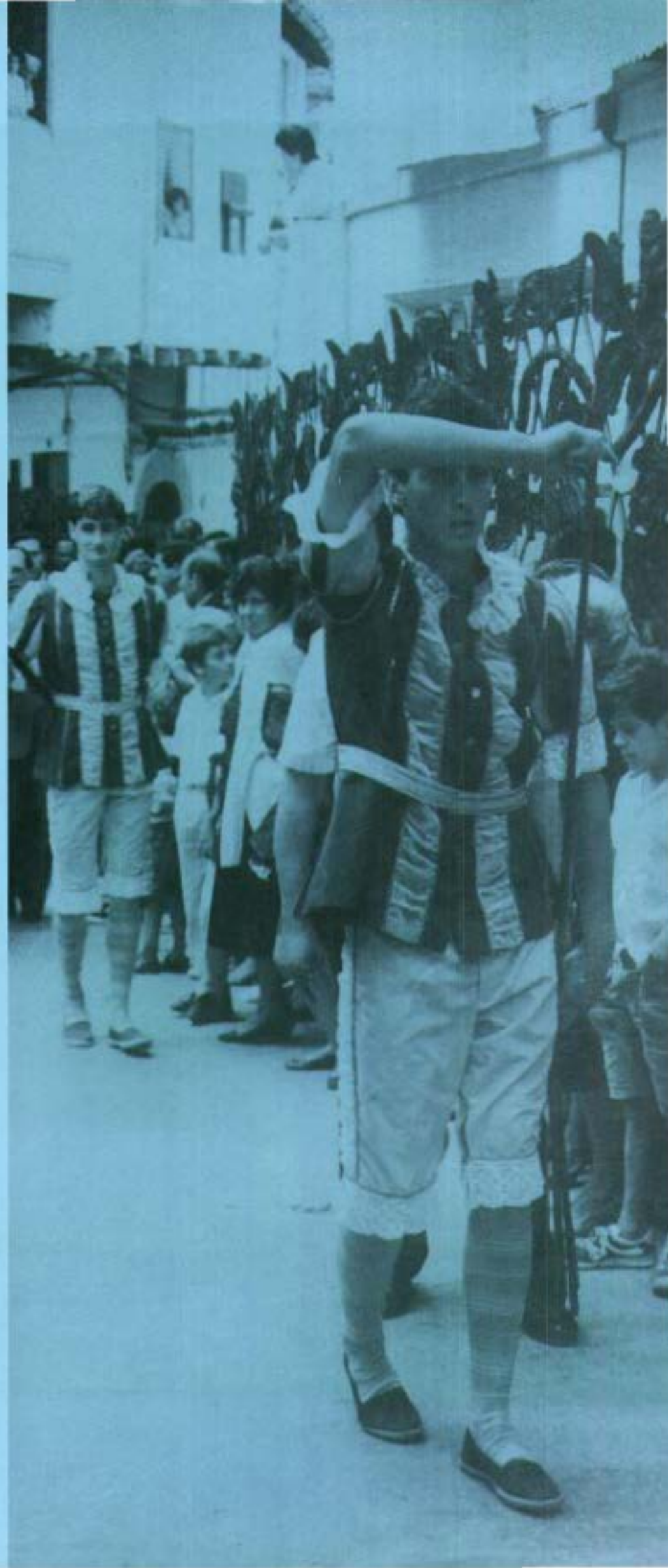
Núm. 31 ANY VIII

AU!

ESTIU ' 94
REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Ajuda: 350 pts.

**EL SEXENNI DE MORELLA
AMB EL PROGRAMA D'ACTES**

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

DES DEL 1900
L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

Marquesa F. Sol, 2

MORELLA - Tel. 16 01 74

TALLERS HONORIO

Agència

RENAULT

Hostal Nou, s/n.

Tel. 16 01 91

MORELLA

Telèfons:
16 00 08 i 16 01 25
(2 línies)

Portal de Sant Mateu, 2
MORELLA (Castelló)

**REVISTA COMARCAL
DELS PORTS**

ANY VIII - Núm. 31

ESTIU 1994

Equip fundador: Carme Segura (Cinctorres), Narcisa Rambla (El Forcall), Ramon Bel i Bartomeu Messeguer (Herbers), Ernest Querol i Jesús Sangüesa (Morella), Manuel Clemente i Quico Blasco (Sorita), Joan Manuel Falcó i Josep M^o Zapater (Vilafranca).

Consell de Redacció: Montxo Monfort, Julià Pastor, Ernest Querol, Narcisa Rambla, Carles Ripollés, Jesús Sangüesa, Josep M^o Zapater.

Picatge: Julià Pastor.

Dibuixants: Montxo Monfort, Javier Perlado i Ernest Blanch Marín.

Portada: Montxo Monfort.

Col.laboradors: Tots els que vulgueu escriure.

Correcció lingüística: Julià Pastor i Ernest Querol.

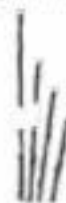
Administració i Gestió: Carles Ripollés i Jesús Sangüesa.

Distribució: Jesús Sangüesa

Edite:

Associació Cultural
i CNL
dels Ports

NIF: G-12.080.636

Correspondència i
col.laboracions
a l'Apartat de Correus 18
de 12300 Morella

Imprimeix:

— Jordi —
DASSOY **editions**
C/Port de Sant Mateu, 2 - Morella

Amb la col.laboració de la
Direcció General de Política
Lingüística de la Generalitat
Valenciana

Preu subscripció: 1.350 pts.

Preu exemplar: 350 pts.

D.L.: B-20.594-87

Edició en paper reciclat

S U M A R I

S

PROGRAMA DE LES FESTES SEXENNALS	17
CREACIÓ	21
ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ	24
LA BÚSTIA	25
ORELLA ESCRIVANA	26

EDITORIAL:	
UNES FALLES ANUNCIADES ...	5

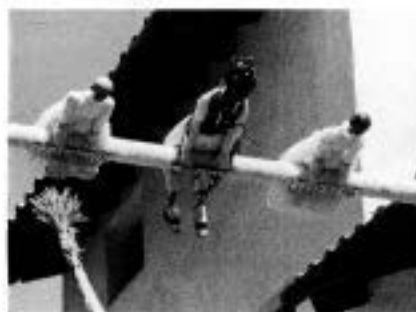
MONOGRÀFIC

- El Sexenni	7
- Celebració actual del Sexenni	7
- Els adorns dels carrers	8
- El Retaule	8
- Les danses i quadres figuratius	10
- La participació de la gent ..	12

NOTÍCIES COMARCA

- Cincorres	13
- El Forcall	13
- Vilafranca	13
- Morella	13

UM

R

I

A

OPINIÓ	28
EL CAU!	29
ITINERARIS	30
TRADICIONS POPULARS	33

La fi és el foc

La fi és el foc.
O qui és el fi
que pugue dir
d'ací no em moc?

Si em fico al foc
el fum em fot

Em fot el foc
si al fum em fic.

I si me'n vaig,
el foc em fot.
Del poc que faig
(amb molt d'esforç),
no en deixe un raig!

Fumeral de foc
són els barrancs,
foies fumades
són el final.

El foc és fat,
fat és el fum,
fada és la fi
que ací mos fot.

Un fumeral,
l'alrg fins al cel,
ens ha assecat
tot el rodal.

En desa el sofre
molt ben desat,
i el foc s'abote
tot afluat.

Fotre quin foc!
Fosc és el fum.
Quin fi final:
del fumeral...
al funeral.

El foc fa fosc
el poc futur
del nostre bosc.

Fina és la fi
que fot el bri
del poc que quede
ja per ací.

Res ja no es fique
si ve la fi,
tot ho fot fora;
qui es quede ací?

Fora és la fe!
Fi és el festí
ben socarrat
d'este confi.

Ens fume el fum,
de qui e(n)s fume
tot el futur.

Futur fumar
d'aquells que ho tenen
tot socarrat.

El foc és fel,
molta és la melsa
d'aquells que ens tenen
penjats d'un pèl.

Ni un pelet d'aigua,
molt fi, molt fi;
els dol tot massa
per a provir.

Ho han gastat tot
en mausoleus
i el més gran és
sota els seus peus.

Quin trist final!
si comparem
les diferències
del dineral!

Per al lluïment
ells ho han fet tot.
Per a escarment
ha de ser el foc!

Fa fum el foc
i el fi és la fi;
es fica un roc
en ple camí.

Ernest Querol

EDITORIAL

Unes falles anunciades

Sequera crònica i ceguesa oficial permanent

Les autoritats afirmen que el desastre ecològic i econòmic degut al darrer incendi forestal és a causa de la climatologia i de la imprudència dels ciutadans. Nosaltres volem denunciar des d'aquestes pàgines que l'arribada del foc a la comarca el 4 de juliol s'haurie pogut evitar i és sobretot el fruit de la despreocupació i de la incompetència de les autoritats.

Els responsables de les administracions estan avesats a confondre -o millor, a fer confondre- el desig, la il·lusió amb la realitat per a mantenir-se en el poder, cosa que els fa canviar de negre a blanc i de blanc a negre, segons convé. En aquest mes de juliol s'ha passat de blanc a negre: del blanc dels despatxos oficials on la megalomania porte a l'abundància i la ceguesa a les restriccions i a la catàstrofe, al negre de la realitat torrada, escalivada. Del blanc dels projectes infantils al negre del futur de suatge.

No ens serveixen, doncs, les explicacions del conseller de Medi Ambient i responsable de la prevenció d'incendis Emèrit Bono quan considere el clima com el factor fonamental dels incendis. El Sr. Bono prefereix parlar de la baixa de les pluges des de 1990, dels llamps de les tempestes que cauen sobre el bosc i del despoblament rural més que de l'absència d'una política atrevida i d'una actuació ràpida i eficaç per a previndre el foc. Quan el Sr. Bono, amb aires fatalistes, anuncia que «ens pot tornar a passar el mateix» pareix que ho espere tranquil·lament des del seu despatx de la conselleria i que no li queden recursos per a reaccionar. Quan el Sr. Bono diu que no es pot fer més en anys d'austeritat fa riure a la gent de la comarca que ha vist dilapidar fortunes aquests darrers anys en infraestructures de dubtosa necessitat.

El programa PREVIFOC i el Pla de Vigilància Forestal has estat un fracàs rotund. El món d'aquests «grans» projectes improvisats des dels despatxos oficials, produeix el somriure irònic dels nostres masovers. Cadascú organitze el que no sap (o és que sap de tot) perquè segons les conveniències es passe d'una responsabilitat a una altra sense el més mínim problema; i així ha estat una de les causes d'aquest desastre irreparable. Ningú no pot ignorar l'abandó i la contaminació dels boscos que s'han cremat. Quants anys fa que exigim des d'aquestes pàgines una política de medi ambient diferent?

Com hem pogut arribar a aquest desastre?

- Per la insolidaritat

Des de l'irreflexió on fantasiegen i conceben una realitat camaleònica segons bufe el vent dels seus interessos personals o de grup reduït (de partit, partidaris, partidistes, però no mai de tots) no els convenie en aquest moment veure que les fronteres provincials eren tan permeables com les vegades que les havien utilitzat per a diluir la nostra personalitat.

Ni encara suposant que aquestes fronteres arbitràries aturarien el foc no estaria justificada la passivitat insolidària de pensar que «com no és nostre ja s'apanyaran». No havien eixit del seu joc mortal-vital i havien pensat «no se li val que ací és barrera». Han perdut l'oportunitat d'actuar amb rapidesa contra el foc, que és una cosa primordial.

Quina coordinació hi ha hagut entre les dues comunitats veïnes...? La d'esperar que el foc passara a l'altre cantó del molló provincial? On és la «Mancomunitat» per al turisme? Ara podran promocionar conjuntament el paisatge lunar: igual serà a un cantó com a l'altre...

- Per la mala planificació

La insuficiència dels mitjans d'extinció és manifesta: un parc de bombers voluntaris (als quals se'ls ha d'agrair infinitament el seu altruisme) amb un parell de vehicles no pot abastar una de les comarques -fins l'incendi- més forestals del País Valencià. I no val a afegir que és una situació excepcional: els mitjans per a lluitar contra les situacions d'emergència han d'ésser excepcionals, per definició. La comparació de mitjans amb altres comunitats ens preocupa. On són els plans d'emergència?

La «perillosa sequera» no els preocupava? Ere impensable per a ells que una terra resseca i ensofrada i una forta calor ere el que calie per a abotar-se foc? Mai no havíem dubtat de la seua incompetència, però la seua capacitat de superar-se cap avall és sorprenent.

És clar que gran part del bosc s'ha fet espontàniament en els trenta anys últims de la despoblació del camp i de l'emigració cap a les zones industrials. Els boscos cremats estaven completament abandonats perquè no tenen cap utilitat i, per tant, cap interès per a cuidar-los. S'han colonitzat d'espècies resinoses no autòctones que, a més de ser poc resistents al foc, s'escampen amb moltíssima eficàcia. Els tallafocs estaven plens de malesa... És ben sabut que el bosc mediterrani, deixat a la seua sort, té com a final feliç cremar-se. Ningú no se'n pot estranyar tant.

Apocalipsi ara

Alguns diran que el desastre ecològic, no és d'ara, ja ho ere abans. Ara és un desastre ecològic cremat. La zona ja estava molt malmesa per la contaminació: **Endesa** prepare el terreny, i un rellampec (com el del seu anagrama) el remate amb el foc. Si pot ploure sobre mullat, aquesta vegada s'ha cremat sobre rostit.

Passejar per Villores, per Sorita, per Hortells, per la serra de Xiva és un espectacle dantesc: masos, arbres i animals cremats, cenдра per tot que no deixe reconèixer ni el color de la terra, ni el color de les roques; masovers sense poder amagar les llàgrimes als ulls. Quedave molt poca gent: qui podrà viure quan ja no quede res?

Aquesta socarrada de mitja comarca, aquest fom crematori causat, com sempre per la irracionalitat, haurie de servir com a purificació de la mateixa inconsciència de qui l'ha produït. En un context en que els eslògans són sempre «més que mai», ens agradarie posar-ne un que fore: **no mai més!** i que servie per a aprendre dels errors i que el gat escaldat (socarrat), amb aigua freda en tinguere prou.

LES MÍNIMES EXIGÈNCIES

Com a simple llistat que, si més no, caldríe emprendre indiquem una sèrie d'accions resumides en vuit punts:

- 1.- La immediata restitució, amb càrrec a l'administració corresponent, de les vivendes i activitats productives cremades: fàbriques, tallers, granges, etc., així com de les infraestructures afectades.
- 2.- En el cas que s'opte per la repoblació i no per la regeneració natural, que aquesta es face amb totes les garanties ecològiques i amb espècies pròpies de la comarca. En qualsevol cas, mesures urgents contra l'erosió i per a la conservació de totes les vies pecuàries i camins existents.
- 3.- Ajudes per a la subsistència dels llauradors fins a la pròxima collita com a mínim i als ramaders, apicultors, silvicultors, etc. fins que calgue.
- 4.- Inventari immediat d'ermites, masos i altres béns amb valor artístic, històric, religiós, sentimental, etc., afectats per l'incendi i restauració immediata i professional d'aquest patrimoni.
- 5.- El cessament de totes les autoritats que hagen actuat amb negligència i la investigació de responsabilitats en l'origen i extensió del foc.
- 6.- Ajudes per als sectors no literalment destruïts, però que perdran inevitablement potencial de generació de recursos com el turisme, la trufficultura, etc...
- 7.- Investigació de la influència que hage pogut tenir la mort dels arbres per la pluja àcida en l'augment de la massa seca inflamable i l'exigència a Endesa de les responsabilitats que se'n deriven.
- 8.- Redacció d'un Pla de Supervivència de la Comarca a mig i llarg termini.

I per a més endavant cal tenir present, davant del foc: pressupostos suficients per a l'extinció, mitjans i dotacions, coordinació i preparació, perquè els bombers urbans no són especialistes en foc de bosc.

EN EL PRÒXIM NÚMERO EL MONOGRÀFIC TRACTARÀ DEL INCENDI US INVITEM, COM SEMPRE, A COL·LABORAR TOT APORTANT IDEES I PUNTS DE VISTA DIFERENTS SOBRE LES MESURES PER A REDREÇAR LES ZONES CREMADES, AJUDAR ELS AFECTATS I CREAR UN PLA DE SUPERVIVÈNCIA DE LA COMARCA A MIG I LLARG TERMINI.

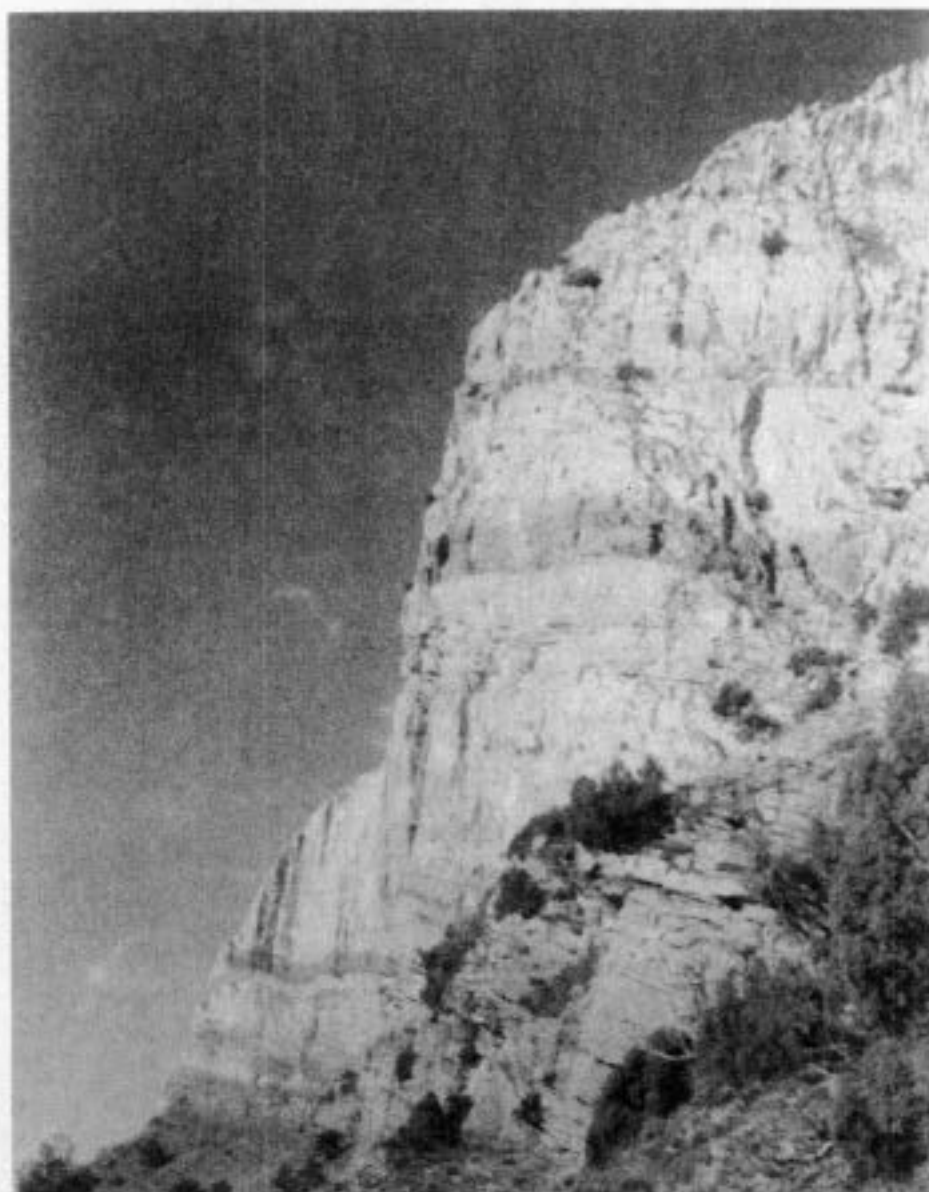
Senders de Gran Recorregut
SECTOR II

**S. JOAN DE PENYAGOLOSA - ANDILLA
ANDILLA - S. JOAN DE PENYAGOLOSA**

PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

G.R.

7

COORDINADORA NACIONAL DE SENDEROS DE GRAN RECORRIDO

DIPUTACIÓ
D. E.
CASTELLÓ

El Sexenni

Julia Pastor

El Sexenni o les Festes Sexennals o simplement les Festes, són el resultat d'un Vot fet pels morellans de finals del segle XVII en agraïment a la Maredeu de Vallivana.

Corrien mals temps de malalties, pestes i dificultats. Van baixar al santuari i van pujar la imatge de la Maredeu, que va alleugerir i guarir els morellans. El Justícia i Jurats de la Vila, a instàncies dels veïns, van decidir de fer un novenari d'acció de gràcies de sis en sis anys a la **Imperatris de totes les criatures.**

El vot d'agraïment del Sexenni és un vot religiós fet des del laïcat. És el Consell de la Vila, l'autor del fet. Com, evidentment, els actes religiosos s'havien de fer sempre amb la mediació del Clero, això ha estat el motiu, al llarg de tota la història del Sexenni, d'una sèrie de dificultats i friccions, ja des de bon començament, que, en alguns moments concrets, han estat tenses i fortes.

Aquest sentit religiós original s'ha mantingut al llarg de totes les celebracions dels Sexennis, que només s'han interromput en dues ocasions: quan la guerra de Successió (primer quart del segle XVIII) i per la guerra del francès (inici del segle XIX).

Celebració actual del Sexenni

El novenari d'acció de gràcies, que configure d'una forma estricta les Festes, comence el diumenge immediatament següent a la pujada de la Maredeu del Santuari, però ja el dijous abans comence la celebració del Sexenni amb l'acte nomenat Entrada de les Colònies que represente la rebuda i l'acolliment de tots els morellans que viuen fora. Es tracte d'una desfilada cívica amb parlaments al Portal de Sant Miquel i al Placet de l'Església.

En ser l'altre dia, divendres, es baixe a peu a Vallivana a buscar la Maredeu i el dissabte es fa la pujada per entrar al poble al punt de fer-se de nit.

El dissabte, després de dinar, mou de l'Ajuntament, -la Sala Vila o la Sala, com encara es diu-, la Cavalcada dels Estudiants, que passejant la Senyera de la Ciutat, a cavall per tot el poble, fa la proclamació solemne del Sexenni.

Poc abans de l'arribada de la Rogativa que puge de Vallivana, acudeix al Pla d'Estudi la processó de rebuda formada per tots els Gremis i estaments amb les danses i grups figuratius, la peanya de la Maredeu i les autoritats civils i religioses.

A l'hora convinguda i amb plena expectació, entre pel Portal del Pla d'Estudi la bandera de Sant Antoni i, a continuació, tots els romers cantant la salve del rosari. En el moment que la Maredeu entre pel portal s'encén una traca perquè tots ho sàpiguen i tots els guions, banderes i peanyes facen les tres cortesies a la Maredeu al temps que les danses fan el primer ballet, comence a tocar la Música i totes les campanes del poble es posen al vol. Acte seguit es pose la imatge a la peanya i comence a moure la processó que ha vingut a esperar la rogativa. A la fi, es pose la Maredeu al cambril de l'altar major des d'on presidirà el novenari i on s'estarà fins al mes d'octubre.

El dia següent, diumenge, és el dia de la festa grossa (quart diumenge d'agost segons la tradició; els dos últims Sexennis s'ha fet el tercer diumenge, perquè caiguen totes les festes dins d'agost i puguen estar tots els morellans) comence el novenari.

Arribats en aquest punt cal dir que de cada dia de festa s'encarregue un gremi. És una forma, actualment anacrònica de possibilitar la participació de tots en les

Maredeu de Vallivana

Quadre del Santuari de Vallivana que representa la pujada de la Marededéu que va curar la pesta. Julià Pastor

Festes. Cada Gremi o estament s'ocupe d'organitzar la missa major, cantada i amb sermó solemne, el retaule, les diversions populars i la verbena de la nit.

El primer dia s'encarreguen d'organitzar la festa l'Ajuntament i el Clero. El segon dia, la Marquesa de Fuente el Sol. El tercer dia, els Llauradors. El quart, la Colònia Morellano-Catalana. El quint, la Colònia de Morellans Absents que inclou els grups de morellans de les altres parts de la península. El sisè, el gremi de Professions, Indústries i Transports. El setè, el gremi del Comerç. El vuitè, el gremi d'arts i oficis i el novè, el gremi de la Joventut. El dimarts següent es fa un aniversari solemne per tots els difunts.

El diumenge de la festa grossa, l'endemà de l'entrada de la Marededéu, a mitja tarda es fa la processó. Ixen tots els gremis amb les danses i grups figuratius i fan la volta general al poble, que està tota guarnida amb els treballs de paper que han fet els veïns.

El dilluns, quan es fa de nit, torne a eixir la Marededéu en processó. Es cante el rosari amb les avemaries de la rogativa i es fa la volta de confraria.

Després del rosari del dilluns, la Marededéu ja no torne a eixir de l'arxi-prestal fins al tercer diumenge d'octubre que en processó solemne es porte a

les cases d'aquelles persones que no han pogut anar a l'església. D'això se'n diu la processó de la visita als malalts. El dissabte abans del quart diumenge d'octubre, en processó, es torne a baixar la Marededéu de Vallivana al seu Santuari.

Els adorns dels carrers

Capítol apart mereixen els adorns que fan els veïns dels carrers i que es posen al recorregut de la processó.

Els adorns són el resultat del treball comunitari de tot l'any, anant a treballar totes les nits. Normalment corresponen a una sanefa a cada cantó del carrer subjectada a terra amb polaines (llestons verticals) o penjades dels balcons o dels pilars. La forma de construir-los és sempre la mateixa: es fan unes figures amb fusta o amb cartó o amb motles si es vol que tinguin relleu i després es vesteixen amb paper de seda amb una tècnica molt entretinguda que rep el nom d'entapissat i que es fa amb el paper convenientment preparat en serrell arrisat (pelús), en fulletes, en caragolets o en «banderilla». Un dels elements importants en el guarniment dels carrers és la construcció de flors de paper imitades del natural i que done nom a tota l'activitat de construcció dels adorns. La gent coneix el treball dels guarniments del Sexenni com **anar a les flors**.

A més de les sanefes dels carrers hi ha altres motius ornamentals, com són els conventets del carrer de la Marededéu i de la costa de la Presó, els volantins i la taronja del carrer de la Font i la taula cap per avall de la placeta dels Tarrascons.

Els adorns dels carrers es planten la nit del divendres al dissabte mentre la rogativa està a Vallivana i es fa la desplantada el dimarts de l'altra setmana després de l'aniversari dels difunts.

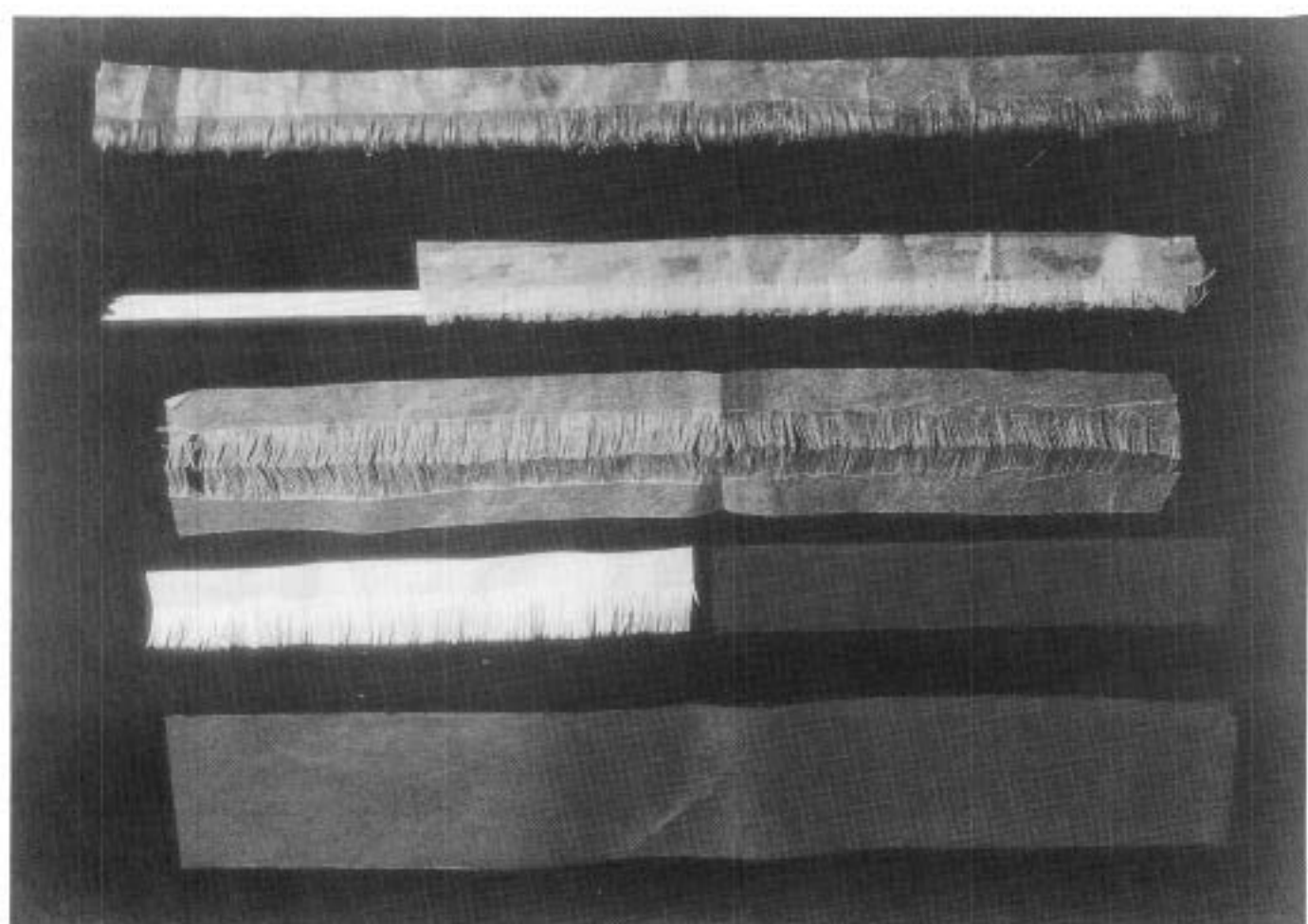
Al pas de les processons les monetes i els frarets canten l'Ave Maris Stella. També canten si els tireu monedes, els menuts se n'adonen molt bé de si les monedes són menudes o més grosses per a calibrar la durada de la cançó. Els volantins del carrer la Font ballen al pas de la Marededéu i dels retaules. El dia de la processó general de la taronja del carrer de la Font, al pas de la peanya, ix un xiquet vestit de Sant Miquel i fa una salutació a la Marededéu.

El Retaule

Tots els dies, després de la missa major, als volts de migdia es fa el retaule, cercavila per la volta general on van el gaitero, les danses o quadres figuratius del Gremi que s'encarregue de la festa i totes les danses i quadres d'altres Gremis que hagen convidat, així com totes les atraccions i afegitons que el Gremi propi

Arrissat del caragolet. Julio Carbó

"Banderilla". Julio Carbó

vulgue. A continuació van els socis del Gremi ben mudats i la Junta composta pels Alets. Al final, la Música.

En un principi, el retaule ere el cercavila que feien els Alets o Majorals per a recaptar fons per a fer la festa. En el moment present només és un cercavila de lluïment.

Les danses i quadres figuratius

Les danses són elements molt típics del Sexenni; no ixen mai més. Són danses de realització senzilla amb un passet molt característic. Donen un aire bonic, propi i definidor de les festes. La coreografia, sempre austera i estilitzada, que fan les danses es diuen de forma popular els caragols. Totes les danses de Morella s'interpreten amb tabal, a una o dues veus, i dolçaina. El ritme del tabal és un ritme molt característic de la comarca.

L'organització de les festes del novenari per Gremis o estaments ha estat al llarg del temps la forma de

possibilitar la necessitat d'assistència i de participació de tots els morellans en la festa d'acció de gràcies a la MaredeDéu. Això ha establert també una certa competència en veure qui ho fa millor qui té més elements i qui fa les coses de forma més llúida.

Amb el pas del temps les coses han anat canviant i evolucionant i s'han anat afegint elements fins arribar al moment present on trobem els següent grups figuratius i danses:

L'Ajuntament presente la dansa dels Torneros, que té una prestància i una majestuositat molt interessants. Està formada per nou xics joves, els de la quinta de l'any, que ballen en filera seguint al primer que es diu l'àngel. N'hi ha quatre que fan les evolucions de la dansa i quatre més que van de patges. Els dansants i els patges van alternats i de tant en tant es canvien. La dansa és molt vistosa perquè ocupe tot el carrer.

El Gremi dels Llauradors presente una dansa de nou xiquets (llauradors) i nou xiquetes (llauradores).

El Gremi d'Arts i Oficis presente varies coses. El quadre d'Heroïnes del nou testament o les Santetes, que representen un grup de santes màrtirs del Nou testament. El grup de les Miravèrgens, constituït per onze xiquetes vestides de blanc amb una palma a la mà que representen les onze mil verges. La dansa del oficis, formada per vuit xiquets que interpreten tres formes diferents: el ball dels arets, la pantomima dels oficis i el ball dels bastonets. La dansa dels Teixidors constituïda per vuit xiquets al voltant d'un pal amb cintes que van vestint i desvestint, recordant una mica les formes del teixit. La dansa dels teixidors està copiada de la dansa de les Gitanetes que presentava el barri del Soldevila i que eixie a l'Anunci i les cavalcades d'entrada de la brosta, a més de les festes anuals del barri del Soldevila. Enguany la dansa de les gitanetes la torne a traure el Gremi de la Joventut, després de molt temps que no havie eixit.

El Gremi de Professions i Indústries trau el Carro Triomfant on figuren l'àngel

Carrer de les Calçades. Pascual

Roses fetes per Pilar Masià Ripollés. Julio Carbó

Dansant entapissat a l'adorn del carrer de les Calçades de l'any 1982. Julià Pastor

conductor, les tres virtuts teològals, els tres atributs de la Ciutat (Fidelitat, Fortalesa i Prudència) i l'àngel tutelar de la ciutat.

El Gremi del Comerç presenta un dels grups més espectaculars i de major espectacularitat. El quadre d'Heroïnes de l'Antic testament o quadre de les Reines, com es diu popularment. Es tracta d'un grup d'onze xiques que representen les dones del Antic Testament que han estat tradicionalment significades com a prefiguracions de la Mare de Déu per ser dones que van protagonitzar algun gest important d'alliberament en la història del Poble d'Israel o per ser les dones i/o mares dels grans patriarques.

També ixen els figurants bíblics de les processons del Corpus, que en altres temps havien eixit per comptes d'algun Gremi i, actualment, se n'ocupa de traure'ls el majoral del Corpus de l'any corresponent.

La participació de la Gent

L'èxit més important de les festes del Sexenni rau en el fet que no hi ha espectadors. Tots els morellans són protagonistes d'alguna cosa o altra en major o menor grau. Tots han de fer alguna cosa. És així com s'aconsegueix compartir l'esforç i la generositat i fer de la participació la garantia de fermesa i continuïtat a les Festes.

Els adorns dels carrers, les organitzacions dels gremis, la preparació i assaig de les danses, la construcció dels vestits de totes les persones que ixen als quadres figuratius, la construcció de les relacions i discursos que s'han de dir, a més de tots els altres elements d'organització, seguretat, orde, control i funcionament en uns dies que l'afluència de gent és importantíssima, fa que no solament l'Ajuntament i la Comissió de Festes (on hi ha representants de tots els estaments i Gremis) sinó tots els morellans de dins i de fora s'hagen de dedicar de ple a l'organització i a l'èxit del Sexenni.

Eixa mateixa intensitat del treball i de la il·lusió dels morellans fa que es visque d'una manera molt intensa tota l'espera de la festa fent bo l'aforisme que el millor del diumenge és el divendres a la vesprada, o que el millor del Sexenni és tot el preparatiu i que, una vegada passat, deixa una sensació de deure complert, de satisfacció per l'esforç realitzat i un punt de nostàlgia estranya com si res no haguere passat.

Tallat del paper a mà. Julio Carbó

Arrissat del paper. Julio Carbó

Arrissat del paper. Julio Carbó

NOTÍCIES COMARCA NOTÍCIES

Cinctorres

El dissabte 18 de juny, el poble de Cinctorres va celebrar el i Aplec Comarcal de la Tercera Edat. Van acudir més de 500 persones de quasi tots els pobles de la comarca.

Cap a les onze es va fer una recepció, més tard la missa baturra i, en acabar, jocs de taula. Abans de dinar es van repartir les plaques commemoratives a les persones de més edat i als campions dels jocs. Tots igualment van poder visitar l'exposició de manualitats que es va preparar per a l'acte.

El polisportiu va ser el lloc on totes les persones assistents van degustar el dinar que va acabar en ball.

La finalitat d'aquesta jornada, organitzada pels Serveis Socials de la Mancomunitat dels Ports i les Associacions Comarcals, és l'agermanament d'aquest nombrós col·lectiu.

El Forcall

Eixarch, Fill Predilecte i autor d'un nou llibre

L'Ajuntament del Forcall ha acordat nomenar «Fill predilecte de la Vila» a en Josep Eixarch Frasnó, com a reconeixement a la seva tasca d'investigació i divulgació en diversos arxius durant 30 anys, de la història del Forcall i pobles veïns; cerimònia que se celebrarà a mitjan d'agost pròxim. Al mateix temps es presentarà el llibre *Forcall y pueblos de la comarca dels Ports. Trabajos históricos, 1966-1993*, que patrocinarà l'Ajuntament. És un recull de la major part d'articles publicats i dispersats en diferents revistes, en especial el butlletí local *Bisgargis* escrits per Josep Eixarch. Es calcula que podrà tenir unes 500 pàgines o més per l'abundosa il·lustració. El pròleg anirà

a càrrec del Dr. Henri Bouché, Rector de la U.N.E.D. de Castelló a Vila-real, tan vinculat a les nostres terres i el millor coneixedor de la Santantonada del Forcall.

Vilafranca

El 21 de maig passat es va inaugurar a Vilafranca el primer càmping dels Ports. Radicat a les Fonts del Llosar, conste de 47 parcel·les de 80 metres quadrats i té espai per a 70 tendes de campanya. El càmping ofereix tots els serveis sanitaris, piscina, pista de tennis, bar, restaurant i aparcament.

Morella

Cinema

Ha continuat al nostre poble l'espectacle del cinema i, en aquest cas, del bon cinema. Amb el patrocini de la Fundació 50 Sexenni s'han pogut veure pel·lícules com *La llista de Schindler*, *En el nombre del padre*, *Todos a la cárcel*; cintes de gran renom i alguna d'elles, com la d'Steven Spielberg, guardonada amb 7 Òscars.

Jornades Internacionals sobre Economia i Lingüística

Del 26 al 28 de maig es va celebrar una taula redona internacional sobre Espais Econòmics Europeus i Desenvolupament Lingüístic.

En aquests actes, on van participar experts europeus, es van analitzar les relacions entre l'economia i la llengua insistent, sobretot, en les zones on es parlen llengües minoritàries.

Aquestes jornades van ser orga-

nitzades per la Comunitat Europea, la Generalitat Valenciana i l'Ajuntament de Morella.

El Corpus

El 5 de juny es va celebrar la festivitat -la festa per excel·lència de Morella- del Corpus.

El divendres a les dotze de la nit, les campanes van inaugurar la celebració de la festa.

El dissabte per la vesprada, la Degolla, amb nombrosa participació, va omplir els carrers del poble amb el roig dels sabres; més tard, els gegants van ballar i alegrar menuts i grans.

Per la nit, van actuar el Cor Universitari Sant Yago de València i la Jove Orquestra de Corda Mestre Cervera Lloret, que van interpretar el Concert de Brandenburg de Bach, el Divertimento en re major de Mozart i la Missa el sol major de Schubert.

El diumenge, la missa solemne, predicada pel Rd. D. Vicent Mestre (Mosén Vicent), va ser cantada per la Coral Pastor amb Ricardo Miravet a l'orgue, interpretant diversos motets i la Missa en fa de Domènico Zipoli.

El retaule de migdia i la processó de la vesprada van posar punt i final a una de les festes més volgudes dels morellans.

Pla General d'Ordenació Urbana

El passat dia 7 de juny, a Castelló, el Director General d'Urbanisme Gerard Roger i l'alcalde de Morella Xavier Fabregat van presentar l'aprovació definitiva del Pla General d'Ordenació Urbana.

Amb aquest projecte, l'urbanització del polígon industrial pot ser una realitat dins de poc temps. També es contemple en el mateix pla l'inici del Pla especial de Reforma Interior de la zona del Tint per a construir 80 vivendes.

Festa de la primavera

El 11 de juny, els porxes de la Plaça van estar un poc més vius per la quantitat de xiquets i xiquetes que s'hi van reunir. La Fundació 50 Sexenni havia organitzat una festa de primavera on els tallers i els jocs (murals, volta ciclista, manualitats, escacs...), la participació i un dinar per a tots els assis-

tents van ser els actes que van aplegar un grup nombrós de participants.

Loteria

El passat 18 de juny, a la ciutat de Morella es va celebrar el sorteig especial de la «Loteria Nacional».

En la línia de figuracions dels castells d'Espanya al llarg de tot l'any 1994, els bitllets del sorteig del dia 18 portaven com a il·lustració una fotografia del castell de Morella amb un peu explicatiu que feia referència a l'alçada del poble, a la qualitat de conjunt històric-artístic i a la celebració del Sexenni al mes d'agost.

A les 12 del migdia, amb un sol que partia les pedres, molta gent va poder assistir a un sorteig en directe i observar tot el funcionament de la loteria, els «bombos», els «niños de San Ildefonso», les boles de la sort, les morellanes amb vestit típic...

El sorteig es va passar en directe per la segona cadena de la televisió estatal i, de començament, van passar un reportatge de Morella.

ENDESA

El dimarts 21 de juny, a la casa Ciurana, es van reunir els alcaldes dels Ports i del Maestrat amb Emèrit Bono, conseller de Medi Ambient i Rogelio Tena, portavoc dels municipis afectats per la contaminació de la pluja àcida.

Entre altres temes, el preacord entre ENDESA i els municipis per a un seguiment de les emissions i la reforestació i rehabilitació de les zones afectades és el més destacable, ja que l'empresa contribuirà econòmicament en els dos aspectes.

Cal dir igualment que el grup ecologista Greenpeace ha abandonat la seua querrela contra la tèrmica per considerar que l'objectiu de disminuir les emissions contaminants s'està duent a terme.

La Festa de Sant Joan

El barri de Sant Joan va celebrar el 25 de juny les seues, ja tradicionals, festes patronals. La fresqueta de la nit no va ser obstacle perquè la gent s'aplegare a la vora de la foguera, a l'olor dels xoriços i al ball.

Aquesta quinzena edició de la festa va constar dels actes següents: jocs infantils, el rosari, la missa i el sopar, verbena a la mitja nit i torrada de xoriços a la matinada.

El rellotge de sol

El passat 27 de juny va ser col·locat al Pla d'Estudi l'agulla del rellotge de sol. Aquesta escultura, així com els màstils que hi ha a l'entrada dels Portals, ha estat realitzada per l'escultor morellà Joan Valle.

Els materials utilitzats per a l'agulla del rellotge han estat el ferro i el bronze. Els farols o màstils portaran la informació dels monuments, serveis, etc. que els visitants poden trobar a la ciutat.

Estades esportives '94

Durant tot el mes de juliol Morella va ser la seu, un estiu més, de les Estades Esportives organitzades per la Generalitat Valenciana.

Les activitats esportives d'espeleologia, excursionisme i mountain-bike han estat el reclam de la nombrosa assistència.

Una bona idea

Després de felicitar-nos tots en veure que els plataners de la Font de Colom i Pla d'Estudi han començat a brostar amb força i ganes, hem pogut observar amb alegria com a l'Alamera s'han anat plantant un bon grapat de carrasques, roures i lledoners per a substituir els oms secs de fa temps.

Presentació del llibre DOCUMENT DE MORELLA

Organitzat pel Grup de Dones dels Ports i la Fundació 50 Sexenni, el passat 2 de juliol, a la sala d'actes de la casa Ciurana va tindre lloc la presentació del llibre *Document de Morella* amb els poemes de Vicent Andrés Estellés i els gravats de Pilar Dolz.

L'acte va estar presidit per Ximo Puig com a representant de l'Ajunta-

D'esquerra a dreta: J. Palomero, J.F. Mira, la gravadora P. Dolz i J. Puig

ment de Morella i cap del gabinet de Presidència de la Generalitat Valenciana, Joan F. Mira, escriptor, Josep Palomero, escriptor i cap dels Serveis territorials de la Conselleria d'Educació i Ciència i Pilar Dolz, autora dels gravats.

Va prendre la paraula en primer lloc J.F. Mira per tal d'explicar la seua presència a l'acte; va referir-se, doncs, a quin significat tenie per a ell Morella, qui ere Vicent Andrés Estellés, sobretot coma escriptor del Mural inacabat del País Valencià i quina ere l'obra de Pilar Dolz.

De la mateixa manera es va referir a com es va decidir a escriure -una vegada vista l'obra de Pilar- el pròleg del llibre, on va relatant les similituds entre dues obres la d'Estellés i la de Pilar, que, encara que es complementen, són igualment per separat obres distintes i veritables poemes.

Per a J.F. Mira, els gravats de Pilar no són il·lustracions als poemes de V.A. Estellés; són molt més que això: són creacions, és a dir, poemes també per dret propi.

DOCUMENT DE MORELLA

Vicent Andrés Estellés

Gravats
Pilar Dolz

Josep Palomero va manifestar la seua admiració per Morella i per les obres d'Estellés i de Pilar.

En acabar, Ximo Puig va fer un petit homenatge al poeta per recordar el seu pas, un tant desafortunat, per Morella i compensar-lo del greuge que se li va fer. Es va referir igualment a l'obra de Pilar,

no ja com a complement dels poemes sinó com a una obra que té vida per ella mateixa.

Després de l'acte de presentació es va fer a la sala d'exposicions de la Fundació Bancaixa la inauguració de la mostra de gravats de Pilar Dolz.

Concurs fotogràfic de la "Santantonada" del Forcall

Organitzat per l'"Associació Confraria de la Santantonada del Forcall" i amb motiu de les festes de Sant Antoni de 1994, s'ha organitzat el primer Concurs fotogràfic de la Santantonada del Forcall.

S'han presentat a concurs un total de 74 fotografies originals amb molt bon nivell, la qual cosa es pot considerar un èxit de participació, tenint en compte que el tema del concurs quedava restringit a les nostres festes de Sant Antoni.

No va ser fàcil pel jurat -del que formaven part fotògrafs tan consagrats com J. Gumí o el Dr. V. Franco-, donar un veredict. Van valorar la plàstica, la

Resultats de les Eleccions al Parlament Europeu 12 de juny de 1994

Ares

PSOE.....	73
PP.....	65
EU.....	10
UV.....	3
UPV.....	1

Castell de Cabres

PSOE.....	6
PP.....	2

Castellfort

PSOE.....	37
PP.....	79

Cinctorres

PSOE.....	144
PP.....	137

El Forcall

PSOE.....	139
PP.....	141

Herbers

PSOE.....	36
PP.....	27

La Mata

PSOE.....	37
PP.....	64

La Pobla de Benifassà

PSOE.....	64
PP.....	43

Morella

PSOE.....	721
PP.....	775
EU.....	77
UPV.....	27
UV.....	22
ALTRES.....	46

Olocau

PSOE.....	46
PP.....	42

Palanques

PP.....	17
---------	----

Portell

PSOE.....	57
PP.....	44

Sorita

PSOE.....	32
PP.....	61

Todolella

PSOE.....	35
PP.....	50

Vallibona

PSOE.....	26
PP.....	23

Vilafranca

PSOE.....	513
PP.....	585
EU.....	179
UPV.....	28
UV.....	34
CDS.....	14

Villores

PSOE.....	26
PP.....	18

Participació comarcal: 67,5 %

composició, la tècnica, el color i la intencionalitat, i finalment van atorgar els premis de la següent forma:

- 1r. JOSE BROCH
(de Vila-real) 100.000 pts.
- 2n. JULIO CARBÓ
(de Morella) 50.000 pts
- 3r. XAVIER FERRER
(de Vila-real) 25.000 pts.

COMARCAL

SERGI BORDÀS
(de Forcall) 25.000 pts.

Paral·lelament al concurs es va organitzar una exposició de fotografies de la nostra festa, amb obres de Cristina García Rodero, Pau Barceló, Ramon Manent, Jordi Gurní i Vicent Bernat Julià, tots ells fotògrafs professionals i de gran renom, que han publicat els seus treballs a llibres, revistes i premsa, divulgant així aquesta festa de tant interès etnològic. Han tingut la gentilesa de cedir part de la seva obra perquè la puguin gaudir tots els forcallans.

Completava la mostra un interessant muntatge de diapositives, obra de Julio Uriz, Salvador Rabaza i Sergi Bordàs, i una petita recopilació de fotografies antigues de la nostra festa de Sant Antoni.

Per a fer possible el certamen s'ha habilitat com a sala d'exposicions l'antiga església de Sant Miquel o "Confraria" (s. XIV), situada al centre del Forcall.

Es va tornar a obrir l'exposició fotogràfica durant uns dies de Setmana Santa, per tal de que fos visitada per tots els que no van poder fer-ho dins de les passades Festes de Sant Antoni, molts turistes, de pas per la nostra comarca, es van interessar per la mostra i van conèixer d'aquesta manera la nostra festa.

Associació Confraria
de la Santantonada del Forcall

Aprofiteu les ofertes

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Servei Oficial

Vehicles nous i usats

Servei Oficial

SUZUKI

Vehicles tot terreny

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Programa de les Festes Sexennals

18

DIJOUS

ENTRADA DE LES COLÒNIES

- 10:00 h. Concurs Infantil de Dibuix. Entrega de material a l'Escola Mare de Déu de Vallivana (Passeig de l'Albereda).
- 12:00 h. Cercavila.
- 13:00 h. Als Serveis Culturals Fundació Caixa Castelló, inauguració de l'Exposició de Segells, Morella-Ulldecona-Alcanar.
- 16:00 h. Eixida cap a Vallivana a buscar el Guió. A Vallivana es farà la veneració de la imatge de la Mare de Déu.
- 18:00 h. Eixida de les Colònies des de Vallivana cap a Morella. Des dels llocs visibles de la carretera es dispararan coets per anunciar l'arribada.
- 20:00 h. Entrada oficial de les Colònies Morellano-Catalana i de Morellans Absents al Portal de Sant Miquel. Delia Mestre Querol en representació de la Ciutat, donarà la benvinguda i David Sebastià Segura, de la Colònia Morellano-Catalana farà el parlament de resposta. A continuació, s'organitzarà la comitiva presidida per l'Ajuntament i la Carrossa de la Ciutat on figuraran: Noelia Doménech Vives, de Morella; Maria Muro Raurich, de la Colònia Morellano-Catalana; M.^a del Mar Martí Guimerà, en nom de la Colònia d'Absents. La Comitiva anirà cap a l'Església per: Plaça de Sant Miquel, Juan Giner (Calçades), Pilar (Alta Feliu), Segura Barreda (Sabateria), Marquesa Fuente El Sol, Blasco d'Alagon (Mercat, Almundi), Mare de Déu, Placet de l'Església. Al Placet de l'Arxiprestal parlarà en representació de les colònies Immaculada Sebastià Milian i serà corresposta per Noelia Doménech Vives, en nom de la Ciutat.
- 23:30 h. A l'Església de Sant Francesc, concert.

NOTA: Del 24 al 28 d'agost, al lloc de l'Exposició de Segells, funcionarà una estafeta de Correus.

19

DIVENDRES

ROGATIVA A VALLIVANA

- 09:00 h. Eixida des de l'Arxiprestal de la processó que anirà, en rogativa, a buscar la Mare de Déu. La processó arribarà al Santuari al voltant de les 7 de la vesprada, seguint el ritual tradicional i fent les parades de costum, a l'Hostal Nou, la Torreta i el Pont de la Bota.
- 20:00 h. Al Santuari de Vallivana, celebració de la Missa. Al llarg del dia i la nit, es farà la "Plantà de les Flors".

20

DISSABTE

"L'ENTRÀ" DE LA MARE DE DÉU

A VALLIVANA

- 08:00 h. Celebració de la Missa.
- 09:30 h. Eixida de la Rogativa, que seguirà l'horari i els costums habituals, tenint present que el temps de les parades està en funció de l'hora d'entrada a Morella.
- 13:00 h. (Aproximadament) Arribada de la Rogativa a la Torreta, on un representant de la família de la Marquesa de Fuente el Sol, saludarà la Mare de Déu.
- 16:00 h. A la Torreta. Sorteig dels números corresponents al lloc d'ordre d'entrada de la Rogativa.

A MORELLA

- 16:00 h. Publicació Solemne del 50 Sexenni a càrrec dels estudiants i el Gremi de la Joventut. L'Alcalde de la ciutat, Javier Fabregat Antolí, després de fer un parlament, entregarà, des del balcó de la Casa de la Vila, la Senyera al Degà dels estudiants Vicent Milián Pascual, que farà el parlament de la Publicació del 50 Sexenni. A continuació, es farà la Cavalcada dels estudiants, que recorrerà els carrers següents: Segura Barreda, Marquesa Fuente el Sol, Blasco de Alagón, Costa Borràs, Maestro Carbó, Aljibe, Julián Prats, Sant Miquel, Trinquet, Ramón Querol, Zaporta, Segura Barreda, Marquesa Fuente el Sol, Colomer, Placet de l'Església, Mare de Déu, Plaça de Colón, Hort del Baró, Tarrascons, Sant Nicolau, Sant Julià, Juan Giner, Pilar i Ajuntament.
- 18:00 h. Al Portal de Sant Miquel, recepció oficial d'autoritats.
- 20:00 h. A l'Arxiprestal, concentració de tots els components de la processó que ha d'anar a esperar la Mare de Déu.
- 20:30 h. Eixida cap al Pla d'Estudi.
- 21:00 h. "ENTRÀ" DE LA MARE DE DÉU DE VALLIVANA. Després de posar la Mare de Déu a la peanya, serà saludada en nom de la ciutat per Alejandra Vives Pueyo. A continuació, desfilarà la processó cap a l'Església pel Pla d'Estudis, Plaça de Colón, Blasco d'Alagón i Colomer. Quan arribe la Mare de Déu al Placet de l'Arxiprestal serà saludada en nom del clero per l'escolanet, Miguel Querol Pitarch. En arribar la Mare de Déu a l'altar Major es cantarà la Salve Popular i, acte seguit, es venerarà la imatge.
- 24:00 h. Actuacions musicals: Plaça Colón, Grup Salsa Calentito. Plaça Sant Miquel, Grup de jazz: Fernando Marco Quartet featuring Abdul Salim. Placet de l'Església, Música Clàssica amb Supramúsica.
- 01:00 h. A la Plaça de Bous: Concert de Manolo Tena. Actuació de Dr. Party.

21**DIUMENGE****FESTA A CÀRREC DE L'IL.LM.
AJUNTAMENT I DEL REV. CLERO**

- 09:30 h.** Diana per la Banda de Música "Maestro Candel".
- 10:30 h.** Solemne Pontifical oficiat per l'Excm. i Rvdm. Sr. Bisbe de la Diòcesi de Tortosa, Dr. Lluís M.ª Martínez Sistach, que pronunciarà l'homilia. Cantarà la Missa el Cor Sant Yago, de València.
- 12:30 h.** Retaule pels carrers de la ciutat, presidit per les autoritats civils i eclesiàstiques amb la participació de les danses i grups folklòrics, especialment de la dansa dels Torneros-Dansa de la Ciutat-, integrada per:
Raül Buj Beltrán, Miguel Oscar Querol García, Oscar Barreda Ferrer, Manolo Moliner Pitarch, Carlos Adell Aguilar, Luis Miguel Adell Mestre, Diego Olivares Ortí, Iván Mestre Gasulla, Teudo Sangüesa Milián, Santiago Querol Aguilar, Luis Antonio Amela Sabater, José Escuin Guillén, Heriberto Adell Adell, Andrés Casero Ripollés, Daniel Blanch Marín, Rubén de Juan Marín, Miguel Angel Prats Pascual. Mestre: Juan Prats Pitarch. Tabaler: Jesús Royo Guimerá. Dolçainer: José Luis Prats Pascual.

17:00 h. Al Pla d'Estudis, actuació del grup de castellers "Minyons" de Terrassa.

- 19:00 h.** Processó General en la qual participaran:
1. Creuats; 2. Gegants i Cabuts; 3. Creu Menuda; 4. Bandera dels Llauradors; 5. Gremi de la Joventut morellana amb la imatge de Sta. Teresa, la Dansa de les Gitanetes i el grup de danses "Verge de Vallivana"; 6. Gremi d'artesans: a) Ferrers, forners i cadirers, acompanyats de les Santetes (Sta. Llúcia, Sta. Bàrbara, Sta. Agnès, Sta. Elena, Sta. Caterina, Sta. Agueda, Sta. Filomena i Sta. Cecília) peanya de Sta. Llúcia. b) Fusters, obrers i espartenyers amb la imatge de St. Josep i la dansa dels Oficis. c) Teixidors amb la imatge de St. Jaume i la dansa dels Teixidors. d) Xòfers amb la imatge de Sant Cristòfol i les Miraverdes; 7. Gremi de Llauradors amb la imatge de Sant Antoni Abat i la dansa dels Llauradors; 8. Gremi del Comerç: a) Jacob i els dotze fills; b) David amb el cap de Goliat; c) Quadre d'Heroïnes Bíbliques; 9. Banda de Música de Picassent; 10. Gremi de Professions, Indústries i Transports amb el Carro Triomfant; 11. Dansa dels Torneros; 12. L'Àliga; 13. David, Música del Rei Herodes i l'Arca de l'Aliança; 14. Josuè, Aaron, Moisès i Melquisedec; 15. Els Quatre Evangelistes; 16. Abraham i Isaac; 17. Sant Rafael i Tobias; 18. Sant Joan amb el corder; 19. Els dotze Apòstols; 20. Els patrons de la Ciutat, Sant Vicent i Sant Julià; 21. Bandera de Vallivana; 22. Alets dels gremis segons l'ordre Joventut, Colònia Morellano-Catalana, Colònia de Morellans Absents; Arts i Oficis, Comerç, Professions, Indústries i Transports, i Llauradors; 23. Guió Mare de Déu, Junta de Festes; 24. Creus Parroquials i atributs basilicals; 25. Els Ancians; 26. Escolanets i capellans amb encensers; 27. Administrador del Santuari i el Síndic de l'Ajuntament; 28. Peanya de la Mare de Déu; 29. El Pal-li; 30. Presidència eclesiàstica; 31. Cambrera de la Mare de Déu, Excm. Marquesa de Fuente el Sol; 32. Excmes. Autoritats civils i militars; 33. Banda de música Maestro Candel.

Durant la processó, davant de la Confraria, Iván Puig Ferrer salutarà la Mare de Déu amb una poesia.

Al carrer la Font, un angelet, el xiquet Carlos Barreda Ferrer pronunciarà una poesia des de la taronja.

24:00 h. A la Plaça de Bous, concert de Joan Manuel Serrat.

22**DILLUNS****FESTA A CÀRREC DE L'EXCMA.
MARQUESA DE FUENTE EL SOL,
CAMBRERA DE LA MARE DE DÉU.**

- 10:00 h.** Diana per la Banda de Música "Maestro Candel".
- 11:00 h.** Solemne Missa Major oficiada per Monsenyor Jaime González-Agápito, Prelat Domèstic de S.S. i Fiscal General de l'Arquebisbat de Barcelona, que pronunciarà l'homilia. Cantarà la Missa el Cor de Sant Mateu.
- 12:30 h.** Retaule, presidit per l'Excm. Marquesa i autoritats civils i eclesiàstiques, amb la participació de totes les danses i grups folklòrics.
- 17:00 h.** Des del Portal de Sant Mateu, i fins al Pla d'Estudis: Desfilada dels Cavallers de la Conquesta, de Castelló. Patrocinat per Caixa Rural Credicoop.
- 18:00 h.** A la Casa Ciurana, presentació de "El llibre de la Comarca" de Seraffín Gamundí.
- 19:00 h.** Als Serveis Culturals Fundació Caixa Castelló, inauguració de l'Exposició Fotogràfica de Julio Carbó.
- 20:00 h.** Rosari de Torxes pels carrers: Colomer, Marquesa, Segura Barreda, Pilar, Juan Giner, Trinet, Ramón Querol, Zaporta, Segura Barreda, Marquesa, Blasco de Alagón, Mare de Déu, Placet.
- 24:00 h.** Al Pavelló de Festes, actuació de *Los Panchos*, amb la intervenció de l'Orquestra *Welters*.

23**DIMARTS****FESTA A CÀRREC DEL GREMI DE
LLAURADORS I RAMADERS**

- 09:30 h.** Diana per la Banda de Música "Maestro Candel".
- 10:30 h.** A la Confraria, trobada de tots els agremiats, per a desplaçar-se cap a l'Església Arxiprestal.
- 11:00 h.** Solemne Pontifical oficiat per l'Excm. i Rvdm. Sr. Bisbe Auxiliar i Rector del Seminari de Barcelona. Dr. Joan Enric Vives Sicília. La rondalla de Vall-de-Roures interpretarà la Missa Baturra.
- 12:30 h.** Retaule. Participaran totes les danses i grups folklòrics, especialment la dansa dels Llauradors integrada per: Iván Puig Ferrer, Joel Pascual Royo, Indalecio Querol Amela, Guillermo Tena Puig, David Guimerá Traver, Alejo García Mestre, Antonio Barreda Querol, Miguel Angel Troncho García, Ovidio Buj

Salvador, Miriam Mestre Querol, Sheila Carceller Mestre, Paola Segura Ripollés, Lidón Querol Amela, Isabel García Mestre, Yolanda Querol Amela, Vanesa Roda Ripollés, Noelia Pitarch Gasulla, Gemà Royo Mestre.

- 18:00 h. A la Plaça de Bous, *La Novillada del Sexenni*.
20:00 h. Al Pavelló de Festes, concert a càrrec de l'Orquestra Janio Martí.
24:00 h. Al Pavelló de Festes, vetllada musical amb l'Orquestra Janio Martí i l'humorista Marianico el Corto.

24 DIMECRES

FESTA A CÀRREC DE LA COLÒNIA MORELLANO-CATALANA

- 10:00 h. Diana amb la Banda de Música "Maestro Candel" i el Grup de Dolçainers
11:00 h. Solemne Missa concelebrada en lloor de la Mare de Déu de Vallivana. Presidirà la concelebració i dirà el sermó el R. P. Josep Antoni Ripollés Sch.P. L'Orfeó d'Ulldecona interpretarà durant la celebració la Missa de P. Albiol.
12:00 h. Als Serveis Culturals Fundació Caixa Castelló, a l'Exposició de Segells, obertura de l'estafeta de Correus, que funcionarà fins al dia 28.
12:30 h. Retaule amb la intervenció de totes les danses i Quadres Bíblics.
17:00 h. Al Saló de Plens de l'Ajuntament, recepció d'autoritats, Alcaldes d'Ulldecona i Alcanar.
18:30 h. Passacarrer amb la participació dels Gegants i Grallers; Ball de Mantons i Grup d'Havaneres d'Ulldecona, Banda de Música "Maestro Candel" de Morella, i Gegants i Rondalla d'Alcanar.
19:00 h. A la Plaça Colón, actuació de tots els participants.
24:00 h. Al Pavelló de Festes, ball amenitzat per l'Orquestra *Chicas de seda*.

25 DIJOUS

FESTA A CÀRREC DELS MORELLANS ABSENTS

- 09:00 h. Des del castell, despertà amb 50 carcasses en commemoració del 50 Sexenni.
09:30 h. OFRENA DE FLORS A LA MARE DE DÉU DE VALLIVANA.
La comitiva eixirà des de Sant Miquel, fins a l'Arxiprestal Basílica, amb la participació de la "Colla de Dolçainers" de Castelló i la Banda de Música "Maestro Candel" de Morella.
Les flors s'entregaran gratuïtament a tots els participants.

- 11:00 h. Missa Solemne, cantada per l'Associació Cultural Resurrexit "Cant Gregorià", amb homilia a càrrec del capellà morellà Rev. Manuel Doménech Milián.
A l'eixida la Colla de Dolçainers interpretarà tocatets típiques morellanes.
12:30 h. Retaule amb la intervenció de totes les danses i Quadres Bíblics.
14:30 h. Al Pla d'Estudis, mascletà a càrrec de la Pirotecnia Caballer de Moncada.
A continuació, elaboració i degustació d'una "MONUMENTAL PAELLA" de 3.500 places al voltant del Pavelló de Festes, a la qual queda invitada tot Morella.
Organitza: Diari Mediterráneo
Patrocina: Alcampo, Patronat Provincial Turisme-Diputació Provincial.
Elaboració: Restaurante Molimar. Chef: J. Becerra.
16:00 h. Parc d'atraccions per als xiquets, i gran xocolatada.
21:00 h. Al Pavelló de festes, actuació del grup *Els Llauradors* de Castelló.
23:00 h. Al voltant del Pavelló de Festes, elaboració i degustació d'una MONUMENTAL TORTILLA DE PATAQUES, de 1.500 racions.
Organitza: Diari Mediterráneo.
Col·labora: Alcampo i el Patronat de Turisme-Diputació Provincial.
24:00 h. Al Pavelló de Festes actuació de l'Orquestra *Supertross* i *Francisco Ribelles y su Mariachi*.

26 DIVENDRES

FESTA A CÀRREC DEL GREMI DE PROFESSIONS, INDÚSTRIA I TRANSPORT

- 10:00 h. Diana per la Banda de Música "Maestro Candel".
11:00 h. Solemne Pontifical oficiat per l'Excm. i Rvdm. Bisbe de Terol-Albarracín, D. Antonio Angel Algora Hernando, que pronunciarà l'homilia.
La Coral Garcia Julve de Vinaròs cantarà la missa de L. Perosi.
12:30 h. Retaule amb la intervenció de totes les danses i Quadres Bíblics, presidit per l'emblema del gremi, el CARRO TRIOMFANT, integrat per:
Marina Gamundí Boix, Sergio Carceller García, Alfonso Llanes Corbatón, Eva Tosca Mestre, Alejandra Ferreres Boix, Balma Tosca Adell, Ferran Guimerà Villarroya, Andrés Felius Albalat, Daniel Aguilar Ortí, Andrés Ortí Buig.
17:00 h. Parc d'atraccions per als xiquets.
17:00 h. Al'Església, actuació de la Coral Garcia Julve.
18:00 h. A la Plaça, tradicional oferta de la Mare de Déu de Vallivana i concert de la Banda de Música "Maestro Candel".
24:00 h. Al Pavelló de Festes, actuació de *Dyango* i de l'Orquestra *Sensació*.

27
DISSABTE
FESTA A CÀRREC DEL GREMI DEL
COMERÇ

- 10:00 h. Diana per la Banda de Música "Maestro Candel".
- 11:00 h. Solemne Pontifical oficiat per l'Eminentíssim i Il·lustre Sr. D. Vicente Enrique Tarancón, Cardenal Emèrit de Madrid, que pronunciarà l'homilia.
La Missa serà cantada per la Coral Pastor. Orgue i Direcció Ricardo Miravet.
- 12:30 h. Retaule amb la intervenció de totes les danses i la participació especial del Quadre d'Heroïnes Bíbliques.
REINA ESTHER: Ana Belén Aguilar Mestre. JUDITH: Patricia Adell Figols. JAEL: Ana Ferreres Borrás. BETSABÉ: Mónica García Monfort. SARA: Yolanda García Aguilar. ABIGAIL: Ivana Marcobal Mestre. MARIA: Noelia Carbó Mestre. RUTH: Andrea Adell Ripollés. REBECA: Elena Pallarés Segura. SÉFORA: Vanessa Rabaza Giner. RAQUEL: Angela Milián Querol. Representació de DAVID compartida per: Nicolás Manero Carbó i Javier Tena Castel.
- 19:30 h. Al pavelló de festes, concert a càrrec de l'Orquestra Alcatraz.
- 24:00 h. Al Pavelló de Festes, actuació de l'Orquestra Alcatraz i el grup de Rock and Roll Acrobàtic: *Bougi's Show*.

28
DIUMENGE
FESTA A CÀRREC DEL
GREMI D'ARTS I OFICIS

- 10:00 h. Diana.
- 11:00 h. Solemne Pontifical oficiat per l'Excm. i Rvdm. Sr. Francesc Xavier Ciuraneta Aymí. Bisbe de Menorca, que pronunciarà l'homilia. Cantarà la missa l'Orfeó de Xàbia.
- 12:30 h. Retaule amb la intervenció de totes les danses i Quadres Bíbliques, Especialment del gremi:
TEIXIDORS: Ramsés Ripollés Puig, Lucas Ripollés Marín, Javier Sanz Corbatón, Raül Garcia Sales, Daniel Adell Querol, Miguel Agost Panadero, Jorge Querol Segura, Carlos Felius Albalat i Javier Ortí Buig. Mestres: Andrés Ortí Milián i José Miguel Royo Querol. Tabaler: Angel Querol Aguilar.
ARTS I OFICIS: Jerónimo Rabaza Giner, Alejandro Meseguer Teruel, Carlos Monfort Roca, Joan Miralles Roca, Herry Grau Ejarque, David Querol Pallarés, Sergio Soro Martí i Raül Marín Aguilar.
SANTETES: Elvira Mestre Mestre, Lorena Tena Querol, Judith Miralles Roca, Verónica Segura Tena, Isabel Sangüesa Carbó, Ivana Niza Monfort, Raquel Ferrer Gasulla.
MIRAVERGES: Estela García Ferrer, Jéssica Ortí Molés, Tamara Royo Milián, Eva Troncho Martí, M.ª Carmen Troncho Sorolla, Sonia Ortí Querol, María Aduaza Martínez, Balma Giner Sabater, Alba Amela Pérez, Lucía Sangüesa Carbó, Paula Vallivana Querol Sabater.

- 20:00 h. Al pavelló de festes, concert de l'Orquestra Marina.
- 24:00 h. Al Pavelló de Festes, actuació de los *Hermanos Anoz* i de l'Orquestra Marina.

29
DILLUNS
FESTA A CÀRREC DEL GREMI
DE LA JOVENTUT

- 10:00 h. Despertà a càrrec dels dolçainers de Morella.
- 11:00 h. Solemne Missa amb l'homilia a càrrec de Rev. Antonio Borrás Giner, capellà de Santa Bàrbara. Cantarà la missa La Coral de Benicarló.
- 12:30 h. Retaule amb la intervenció de totes les danses i Quadres Bíbliques, especialment amb la dansa de "Les Gitanetes", integrada per: Eusebio Ortí Guarch, Mónica Membrado, Araceli Ripollés, M.ª José Guimerá, María Ortí, Cristina Barreda, Eva Querol, Ivana Meseguer, M.ª Carmen Escuin, Pilar Marín, Laura Ferrer, Lucía Segura, Blanca Gugat.
- 19:00 h. A la Plaça de Bous, durant tota la vesprada, Gran Festa per als xiquets amb atraccions de circ, jocs de màgia i espectacle amb grups d'animació.
- 24:00 h. Al Pavelló de Festes, concert de *La Unión* i actuació de l'Orquestra Ebano.

30
DIMARTS

DIA DEDICAT ALS DIFUNTS

- 10:00 h. Diana per la Banda de Música "Maestro Candel".
- 12:00 h. Solemne Missa amb l'homilia a càrrec del Rev. Tomás Pallarés Carceller. La Missa serà cantada per la Coral Pastor.
- 23:00 h. Cloenda de festes. Castell de focs.

S E T E M B R E

3
DISSABTE

- 23:00 h. A l'Església Arxiprestal, actuació de *Victòria de los Angeles*.

AU!

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

CONEIX-TE! SUBSCRIU-TE!

PODRÀS LLEGIR A MÉS DE LA REVISTA LES
COL·LECCIONS D' AU! EDICIONS DELS PORTS.
Apartat de Correus 18 - 12300 Morella.

● **LLIBRES:**

- 1.- Grup d'Estudis dels Ports (1990): Guia bibliogràfica de la comarca dels Ports.
- 2.- Domi Pastor (1991): Retalls de vida.

● **QUADERNS:**

- 1, 2, 3 - Concurs Literari Vint-i-cinc d'abril, 1989, 1990, 1991.

● **DOSSIERS:**

- 1.- La independència

● **TRAC:**

- 1.- 1691, 1991. Independència

Ompli:

NOM

DOMICILI

POBLACIÓ (i Codi Postal)

Se subscriu a la revista comarcal dels Ports AU! pel període d'un any (quatre números, més un quadern i quasi totes les publicacions que es fan a les altres col·leccions), prorrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de ~~1.000 pessetes~~ *12'00€*

Els demano que paguen amb càrrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC

Nº DE LLIBRETA O COMPTE

CARRER

POBLACIÓ

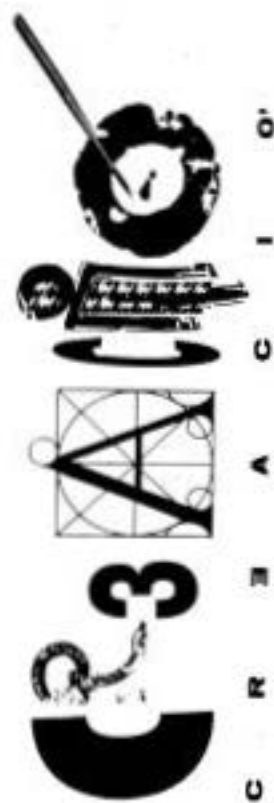
..... d de 19

Firma,

Aquesta subscripció et done dret (sense haver d'abonar res més) a ser soci de l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, i a poder participar d'aquesta manera en l'organització de les activitats i en l'elecció dels càrrecs de la Junta Directiva. I especialment donar suport a la línia que estem seguint.

Fes un cercle a l'opció que tries:

- Vull ser membre de l'Associació.
- No vull ser membre de l'Associació.

La festa del Raïmet

És una vesprada del remat de l'estiu i a Castellfort i això vol dir que fa molta fresca, encara que quasi bé tots els homes que ens esperen fent grup i xerrameca van en cos de camisa. Mossén Emili i jo baixem del cotxe i ens dirigim cap al forn del poble, que es troba al fons d'un carreró. El Mossén s'asseu a una tauleta que li han preparat i comença a escriure els nous confreres de Sant Antoni. En estes lloques de muntanya les tronades són esfereïdores i la gent del poble busca protecció contra els llamps a més de comprometre's des de fa centenars d'anys (des del s. XIV) a soterrar cristianament la gent més pobre. Paguen una quota mòdica els nous, cin-cents pessetes, i els que ja són membres, tres-cents. Un dels majorals porta una caixa buida de fàries; per al camí se n'apunten una vintena de nous; molts d'ells viuen a la Plana o a Catalunya, però volen inscriure fins i tot els netets més joves. En acabar l'apuntació, entrem a una sala ampla on hi ha paraules llargues taules que només tenen interessats plats plens de bagots de raïm blanc i negre. És un aire monacal el que es respira: més de tres-cents homes (les dones no poden ser confreres) en silenci esperant la benedicció i el sermó del senyor rector, sense fumar, de cares rudes i cabells aspres, sense cap olor d'ungüents ni colònies. Després de les

paraules del capellà i de la benedicció dels aliments, ens els mengem amb la bona gana de la frugalitat. Nosaltres seiem a una taula amb autoritats i majorals fora del saló i respirant l'olor saludable d'una pila de llenya tallada per al forn, tres o quatre dones amb davantals blancs molt nets, s'estan al taulell per a tendre, si falta alguna ració. Quan acabem, l'àpat sortim al carrer on el ventet ja talla la carn i allí s'esperen submises unes quantes senyores amb el cabàs a la mà per recollir, quan s'acabi el menjar oficial, les porcions que portaran a les cases.

En pujar al cotxe tinc la convicció de que aquesta terra nostra té la resistència de les carrasques i no es plega fàcilment a les cultures efímeres.

J.J. Rovira Climent

1925. Cursa de bous a Villar de Canes

En el nostre estimat congènere de la Plana celebraven les Festes majors. Festes senzilles de flautí, tabal i cresol. La diversió més concorreguda -hi participave tot el poble: els fadrins corrent i els altres, xiquets, xiquetes i «güelos» d'espectadors- ere per tradició la correguda de bous.

Hi assistie, un poc per casualitat, un xiquet de set anys, amb la seua germana adoptiva Soledad, i la neboda Enriqueta, vinguts de Barcelona per romandre al poble tot l'estiu. Foren acollits per la família de la Plaça, d'una de les cases properes al carreró de l'Església. Aquesta família tenie un fill, Joseret, company d'entremaliadures del foraster. Aquest xiquet nou vingut té actualment setanta-quatre anys, passe tots els estius a Herbers i recorde l'estada a Villar de Canes, com si acabare de transcórrer.

Joseret, Joseret, quantes en férem! Menuts però revoltosos. Un matí, tocant hores voltejant les campanes de l'església, si eren les deu, donàrem catorze o quinze campanades, amb l'estranyesa dels veïns. Sempre portàvem els genolls pelats de saltar marges. Assaltàvem l'hort del Sr. Rector per furar-li les bresquilles, uns préssecs menuts dolçissims. Per jugar, llaunetes de sardines en oli, buides, les féiem servir de carros; i ances de cànter ens servien de cavalls, lligant-les amb cordells a les llandes; i a carregar terra i pedres tot el matí, transportant-les. Per darrere l'església, i donant ja al camp, hi havie un seguit de casunyets que servien

de cort als gorrinos propietat de varies cases. I també al recolze d'aquestes tanques, tothom anave a fer les necessitats.

Villar de Canes, com et recordo!

Arribar-hi ja fou una aventura. De Barcelona en tren de carbó, amb el seu constant trecatrec, trecatrec fins a Alcalá de Xibert. En l'estació mateix, Soledad contractà un carro a on ens endegaren tots tres, apilats amb les maletes i farcells. No recordo quant durà el viatge, però sí recordo que férem nit a Sant Mateu, a una «casa de viajeros» que té porxes. Davant i al mig de la plaça hi havie una font amb la tassa decagonal. L'endemà matí, altre contracte de carro o tartana que, com tots, portave una vela molt blanca; i, de nou, en camí directe a Villar de Canes. I rieu-vos dels embussaments de circulació actuals. En aquells temps, les caravanes es feien de carros, corrues llarguíssimes, tots amb les veles blanques, un rere l'altre, guardant rigorós torn, a pas suau de cavalleria. Els carreters tenien temps, amb la seva despreocupació de la conducció, car el cavall ja savie què es feie, de mantenir llargues converses i de transmetre'ns les novetats de la comarca, de vegades amb grans crits per poder-se entendre amb els companys més allunyats. Fins i tot deixaven el vehicle i, reunits tres o quatre, s'acompanyaven a peu al pas dels animals durant una bona estona, es va fer de nit pel camí. Sols recordo que quan trobàvem una pujada havíem de baixar tots i seguir a peu per alleugerir la càrrega. Jo, tan menut, anava cansat i tot sovint preguntava:

- Encara no arribem?

- Mira -em deie el carreter- veus aquella llumeta dalt d'aquell monticle, dones al darrere.

Això es repetie molt sovint i, desesperançat, veia amb els ulls clucs com les llumetes anaven quedant enrere. Però tot té una fi: arribàrem al poblet.

Bé, el que jo realment volia ere expressar com fou, vista per un xiquet de set anys i recordada després de tant de temps la correguda de bous. Els preparatius ja foren complicats. Es tanca- ren les entrades dels carrers que donen a la Plaça i la baixada de la Font amb carros i taulons ben aferrats amb cordes i resistents claus artesans de ferreria. Es construïren tres cadafalcs bastant alts: un al costat de l'església per al poble i que tenie a sota una tanca; l'altre davant de les cases frontales a la font, per al clergat; i el tercer, contra el mur de la font, per a les autoritats.

I arribà el dia.

De bon matí, sentírem l'anunci de l'arribada dels bous.

- Ja vénen, ja vénen, ja es veuen avançar per la carretera.

Efectivament, tot el poble es plantà darrere l'església, des d'on es dominava tota la carretera fins a la cruïlla. Els bous avançaren poc a poc guiats pel majoral. Els comentaris eren bons:

- Mira què negres són! Fan cara de pocs amics. Són braus.

- Xiquets amagueu-se, correu, no estigueu ací palplantats que vos agarraran!

- I tots són per a la lluita?

- No home, hi ha les vaques que els condueixen i sols se n'ha comprat un per a matar».

- Però, quines banyes, refotre!

- Xiquets, pugeu al cadafalc que ja s'apropen.

I ja ens tens, Joseret i jo entre altres xics, corrent i grim pant al cadafalc, esporuguits i desficiosos, esperant l'entrada. Els joves, més valents corren a l'encontre dels bous, es plantaren al seu davant i, fent saltirons i ballarugues, els precediren. Atuits, arribaren tots de sobte, estimulats pel bufec cadenciós dels bous en la seva marxa rítmica i

accelerada que empenyie el majoral. Precipitadament i atropellant-se, obriren la tanca del nostre cadafalc i se situaren al voltant de la plaça, un peu a terra l'altre als cabirons, i a punt de saltar la barrera. Efectivament, tot just abocà el morro el primer brau, molt mansuet, saltaren tots els joves deixant neta la plaça. Els bous quedaren aturats, contemplant aquella munió de gent exaltada, però que ningú s'atreveia a acostar-se'ls-hi. L'alcalde, amb la seva vara pregave i pregave que els joves encarriessin els animals cap al corral que els havia d'acollir, situat al carrer esquerre de la Plaça. Al cap d'una bona estona, s'atreví a saltar a l'arena un dels joves, s'estengué l'exemple, i ara un altre, després dos i, finalment, uns quants dirigits pel majoral assoliren tancarlos. Tot seguit sí que la Plaça s'omplí de joventut.

I fins l'endemà.

Allí no hi havia qui toregés. Algú saltava a la plaça, però encara el bou no se'l mirava, ja estava al altre costat de la tanca o dalt d'un dels carros, de les finestres dels pisos de les cases havien penjat cordes. Algun jove esverat, corrent perquè el perseguie el bou, es penjave d'una corda procurant enfilear-se, mentre el bou burlat romanie a sota. L'angoixa ere per a l'esportani, mentre

la concurrència reie i xiulave. Alguna vegada el bou va entrar a alguna casa, perquè no van ser amatents a tancar la mitja fulla de la porta. De fora se sentien els crits i xiscles de la gent de l'interior, mentre tothom ho comentave enriallat.

Amb aquestes, varen aplegar al poble uns «maletilles» i l'alcalde els autoritzà a torear. Allò sí que va ésser una festa. Es presentaren al «ruedo» vestits amb els clàssics «trajes de luces» i bones capes vermelles. I començaren una lluida faena. «Pases», boleiades, corregudes, de tot i amb estil. Els aplaudiments ressonaven fort. El bou es féu amb la capa del torero i aquest, desarmat, va córrer a emparar-se darrere d'un porxe del cadafalc del clergat, on estaven contemplant l'espectacle el rector de la parròquia del poble i un altre capellà amic seu, tots dos ben asseguts en cadires de boga, amb les seues sotanes negres i arrececant-se del sol amb amplíssims paraigües també negres. El clergue foraster ere vell i prim com una canya, tot pell i os, que pareixie un pal vestit. El «maletilla», esquivant el bou i el «moruno» cornejant i tussant, varen sacsejar el puntal de tal manera que el cadafalc en pes va lliscar fins a terra. I ja tens la visió de l'escanyolit clergue baixant a plom, amb el braç enlairat, aferrat al paraigües obert i clamant:

IRRIAGRO

SISTEMES DE REG

VENDA AL PÚBLIC DE:

- "Tuberías" de PVC i accessoris
- Mangueres de polietilè i accessoris
- Materials per a reg per aspersió
- Material per a reg per degoteig
- Programadors agrícoles
- Motobombes diesel i gasolina
- Bombes (submergibles, horitzontals, pressió, etc.)
- Dipòsits, "cubes" i "silos" de fibra de vidre

PRESSUPOSTOS I PROJECTES DE:

- Basses (formigó, PVC, etc.)
- Conduccions d'aigua
- Regs per aspersió
- Regs per degoteig
- Comunitats de regants

Crta. Morella, km. 3.300 • 12006 Castelló.
Tlfs. 21 49 49 - 24 41 64

- Per l'amor de Déu, per l'amor de Déu!

Els crits, barrejats amb rialles de tota la gentada tornaren a expandir-se. Moltes corregudes, empenes i xiscles fins auxiliar les persones caigudes mentre altres procuraven acorralar el bou.

Més gatzara, més corregudes, més diversió, més casquetes i vi bo, fins a la nit, i sense més incidents que recordi, acabà el toreig aquell dia. Ah, sí!; a la vesprada, la joventut, a refer de nou el cadafalc.

I tercer dia de bous amb la plaça més plena de gent. Vingueren molts veïns de pobles propers atrets per les incidències del dia anterior, i la fama que els donaren els «maetilles».

Nou dia de correguda llúida. Els toreros eren quatre i mentre que un parell demostraven les seues habilitats taurines i eren molt aplaudits, els altres dos companys, estenent la capa tota plana, rondaven la plaça prop del públic demanant que els hi tiessin diners. La capa ja estava prou plena de xavalla quan aplegaren davant el cadafalc del poble, més ben dit dels xiquets i les minyonetes. Les persones majors preferien abocar-se a les finestres i portals de les cases que dominaven la plaça, perquè entre aguait i aguait es convidaven amb casquetes, rotllets, magdalenes i gots de vi i d'aiguardent.

D'improvís el bou es regirà i enfilà dret als captaires. Pegà cabotada al mig

de la capa i tots els diners aterraren damunt dels espectadors de sota el cadafalc. Més riallotes i comentaris. Els pobres «maetilles» pregaren que els hi referen els diners.

- Aquest bou és molt inquiet!

- Aquest bou és un pillet molt murri!

- Aquest bou se les sap totes!

I aquest bou escarnit, pegà batzagada a un dels puntals que sostenie el cadafalc de les autoritats i ja tenim a tota la gent que acompanyava l'alcalde al mig de l'arena. Aquest, amb la seva vara es refugià sota una fusta ampla i llarga com si fos la tanca de la caixa d'un camió o d'un carro, que havien deixat recolzada al mur de protecció que existie sobre la font, limitant la plaça. Allí va romandre ajupit. I quin encert: el bou va i puge per la pendent que formava la fusta. Aquesta rellisque del mur i ja tens l'animal balancejant-se damunt del cos del senyor alcalde.

- Traieu-me'l d'ací! Traieu-me'l d'ací, que m'aplane!

Afortunadament el bou s'escolà sol.

Finalment els joves del poble protestaren perquè els «maetilles» tenien acaparat el bou i aquests es retiraren. Ere l'últim dia de la cursa de bous i, ja per la tarde, la festa es convertí en corregudes davant del bou, saltar barres, penjar-se a les cordes, algun que altre trompicó, ensurts, sobresalts, i cansar el bou. Ja de nit havia d'acabar-se amb la fera. Però qui s'arriscava a ma-

tar-la?: ningú. Alguns joves s'armaren de ganivets d'aquells que es portaven a la faixa i tenien gravats: «eres mi novia», «la mort per a tu», «fort, ferm, punxa valent», etc...

Com pugueren, amb cordes armaren al mig de la plaça uns llaços corredissos i assoliren després de diverses temptatives fermar les potes de l'animal. Immediatament li lligaren amb altres cordes les banyes subjectant-les al llarg de la plaça als dos costats de les barreres. Aconseguit això, les hi embrearen i li calaren foc; simultàniament a la cua li aferraren un caldero ple de menjar per als porcs, bullint, recent tret dels ferros de la xemeneia d'una de les cases properes. I l'assoltaren de nou.

El pobre animal pegà a fugir a rabotejar a sacsejar la cua espargint el brou bullent sobre el llom. En desconsol mugie i la gent començà a protestar. Vençut, es quedà plantat al mig de la plaça. Els joves més forçuts es llançaren sobre ell, li mantingueren el cap subjecte i amb un d'aquells ganivets d'encontre li clavaren punyalades en varis intents fins a lliurar la pobra bèstia dels últims sofriments.

Els comentaris d'aquells dies de festa, foren les converses quasi exclusives de tot el poble, durant molt de temps. Jo crec que es diluïren quan aparegué pel poble un home amb un carretó baratant draps i espartenyas velles per sardineta.

Josep Meseguer Ripoll

LA GENERALITAT PROP DE VOSTÉ

9 0 0 5 3 9 3 9 3

Telèfon d'Informació Administrativa

OFICINA D' INFORMACIÓ INICIATIVES I RECLAMACIONS

US INFORMA TELEFÒNICAMENT
Sobre tota l'Administració de la Comunitat Valenciana, la seua estructura, funcions i procediments

US INFORMA PERSONALMENT I PER CORREU
Les seues preguntes, suggeriments i reclamacions seran degudament rebudes, contestades, classificades i trameses a l'òrgan competent

US REGISTRA QUALSEVOL DOCUMENT
Adreçat a l' Administració Autònoma

GENERALITAT VALENCIANA
PRESIDÈNCIA

CASTELLÓ: Carrer Major, 78 Tf. 358222 Fax 358066

Lliurament de premis del Xè. Concurs Literari "Vint-i-cinc d'Abril"

El dia 13 de juny de 1994 es van lliurar els premis del X Concurs Literari «Vint-i-cinc d'abril» a la casa Ciurana. Com ja és habitual es van aplegar a l'acte tots els xiquets i xiquetes de l'escola pública de Morella, el professorat i altres persones que representaven altres institucions.

A la resta de pobles participants en el concurs, l'Associació els va repartir els premis puntualment.

Aquest any, l'acte s'esperava amb molta il·lusió; en números redons celebràvem el **desè** aniversari i teníem força ganes de bufar els llums del pastís.

L'Àlex i la seua amiga Anna foren els encarregats de sorprendre'ns. Ells duïen el pastís i ens van explicar una història amb veu en off.

- Aaaaah! que no sabeu qui són l'Àlex i l'Anna? Doncs, es tracte d'un xicot molt trempat, morè i amb el monyo arissat que li agrada anar d'excursió, dibuixar i xarrar. L'Anna és una xicoteta rossa molt trempada -he sentit a dir que és polonesa, que de cognom es diu Dragow i que és llicenciada en teatre de titelles- i li encante veure com els xiquets i les xiquetes obren els ulls, esbatanats, mirant l'Àlex com actue.

De la veu en off. Uf! Això són coses de la tecnologia!

Mireu les fotos i jutgeu.

Benvolguts/des amics i amigues:

Són temps de vacances i hem rebut poc material; no obstant i confiant que el mundial de futbol s'hage acabat, que els culebrons descansin, que els bous no ens facen competència deslleial, que les festes i les ressaques no porten massa maldecaps; confiant en tot això: espero que pugueu trobar un moment per interessar-vos en aquest **noticiari** general.

Mentrestant, rebeu una abraçada i que vage molt bé,

La vostra AU!

- Acció Cultural del País Valencià envie la revista **Estiu Jove**, amb informacions generals sobre activitats que l'associació desenvolupe, viatges que programe, etc. En aquest número (82) hi ha, entre d'altres, un manifest a favor de la denominació de llengua catalana.

- **Lo Floe**, revista del Centre d'Estudis Riudomenecs Arnau de Palomar, núm. 36. Entre les notícies, es fa referència a un estudi realitzat per l'Escola Universitària de Treball Social de Tarragona sobre l'actitud dels Riudomenecs envers els col·lectius de magrebins.

- **Centre Excursionista de Castelló**, núm. 6. A més de les activitats que el Centre programe, hi podeu trobar l'itinerari urbanització Les Palmes - Castell de Montornés - Convent del Desert - Coll de la Mola - urbanització Les Palmes. També hi ha una anàlisi sobre el Mollet, una muntanya situada al terme de Sant Joan de Moró.

- **Gran Penedès**, núm. 40. En aquesta revista d'informació comarcal, apareix una proposta d'itinerari a Vic i els seus monuments. També hi trobareu la descripció d'algunes plantes, els seus usos domèstics, etc.

- **Saó**, núm 174, podreu trobar les entrevistes a Antoni Miró, Carme Alborch i Toni Mollà. El tema central es dedique als valencians i valencianes que viuen fora del país i el titulen: Valencians a l'exili.

- Número LXIX de la **Societat Castellonenca de Cultura**, on podeu trobar un estudi de Rafael Monferrer Guardiola sobre el doctor Cristóbal Fabregat Forés. Manuel Salvador Gaspar publiqui l'estudi sobre *La Conquesta de*

Morella por el General Espartero i Adolf Sanmartín Besalduch presentin un altre estudi titulat *Les exportacions vitivinícoles als ports de Borriana i Castelló 1861-1915*.

- La gent del programa **PRINTER** ens envien informacions diverses, com ara viatges d'estiu, i un dossier dedicat als estudis universitaris amb dades sobre programes de doctorat, col·legis majors de la Comunitat Valenciana, cursos d'estiu, etc.

- Des d'Ulldecona, al Montsià, rebem el número 3 de **Rails**, butlletí del Centre d'Estudis d'Ulldecona. En aquest número hi ha diferents articles sobre història local (l'encomanda d'Ulldecona de Sant Joan de l'Hospital, parlant del castell, l'enllumenat públic d'Ulldecona, Arxiu Històric de la Comunitat de Regants d'Ulldecona i un documentat treball sobre els deportats de la comarca del Montsià als camps nazis).

- La revista **Lluita**, núm. 181, duu en portada, Feminisme, encara ara, es pot llegir també una entrevista amb Floren Aoiç portantveu d'Herri Batasuna i una altra amb Pere Manzaneres que, com a president de l'Associació Arrels a la Catalunya Nord, explique les activitats que duen a terme.

- **Vocabulari** específic de banca i estalvi, correus i telègrafs.

- **Gesmil**, núm 2, full de divulgació lingüística i cultural, que edite l'ajuntament de Paterna.

Del Principat d'Andorra

- El Cercle de les Arts i les Lletres del principat d'Andorra ens ha enviat el cartell de premis que convoquen. Hi ha un ample ventall d'oportunitats: història, poesia, novel·la curta, contes, ciència ficció, etc. Les obres han de presentar-se abans del 31 d'agost de 1994. Per raons d'espai no podem reproduir les bases de totes les especialitats; si voleu més informació, us la donarem i, en tot cas, aquesta adreça us pot ajudar. (Cercle de les Arts i de les Lletres, apartat 1157, Principat d'Andorra)

- Jornades sobre el futur de l'ensenyament del 29 d'agost fins al 3 de setembre a Andorra la Vella.

- Us reproduïm, per si us resulta d'interès, un model per a demanar d'entrar en la **Llista Robinson** que intenta evitar l'excés de trameses de publicitat (marketing directe).

Orella

escrivana

Diccionari bèl·lic del Ports (Fascicle 2)

ENDESA.- Moviment terrorista de caire ecocida i genocida que operava al sud de Catalunya i Aragó i al nord del País Valencià des de la seua base a la localitat d'Andorra, el Baix Aragó, comarca que controlava militarment. Tenie una altra base a Galícia, país que també controlava.

La seua finalitat primordial ere l'assassinat dels habitants i l'anorreament del territori de la petita comarca dels Ports, que es resistie, ara i sempre, a l'invasor. L'estratègia que utilitzave ere la guerra química mitjançant l'expansió d'àcids de sofre i nitrogen damunt del territori, amb el que mataven les persones i/o animals que es topetaven a sota.

Aquest conflicte bèl·lic aconseguí els seus objectius de destrucció econòmica per la paralització del turisme que no s'atreve a anar-hi per culpa del conflicte, com passave també en altres àrees mediterrànies com els Balcans o Egipte. La producció agropecuària, forestal i tofonera també va ser anihilada.

A finals del segle XX, i degut a les pressions d'organitzacions humanitàries internacionals, el moviment endèsic va suavitzar l'ús d'armes químiques i intentà apoderar-se de l'estructura econòmica comarcal, com havie fet anteriorment al Baix Aragó, oferint **subvencions** a les zones prèviament arrasades per ells.

En l'actualitat la comarca està presa militarment per les tropes endèsiques i els seus habitants estan sotmesos a grans limitacions dels seus drets humans, malgrat les resolucions de l'ONU en contra del terrorisme endèsic promogudes per Andorra. En l'interior de la comarca lluiten principalment dos moviments guerrillers: el GEV, que prime l'aspecte ecològic i l'ACCNLEP, que es centre en l'aspecte cultural i

sòcio-econòmic. Hi ha altres organitzacions sectorials, com l'ADP que agrupe les dones i l'ESPEMO, organització autònoma especialitzada en guerrilla subterrània, reconeixement del territori i operacions especials.

Es desconeixen els mecanismes de finançament d'ENDESA, però es supose que hi ha algun estat veí al darrere mitjançant la desviació de fons reservats i l'ús d'infiltrats. Les organitzacions que lluiten en contra reben ajudes de les Colònies Autònomes d'Exiliats que hi ha a Barcelona (2), Sabadell, Terrassa, Castelló i València, que han format un govern d'unitat a l'exili.

El juliol de 1994 es signà un armistici i pocs dies després un escamot va encendre la comarca.

Un any de cine

Corren rumors que la darrera pel·lícula amb Rosana Pastor per estes terres pareix que sí s'estrenarà i que, a més, tindrà argument i tot. El director ha promès que farà l'estrena mundial a Barcelona (l'làstima, no podrà ser a Mo-

rella...) on també s'han rodat exteriors el passat mes de juny per recrear els Fets de maig de 1937. El director Ken Loach, és conegut entre d'altres per la pel·lícula **Agenda oculta** on denuncia la guerra bruta de la policia i l'exèrcit britànic al tros d'Irlanda que està sota aquella subirania.

Alta velocitat

La premsa (satírica) catalana assegure que el tren d'alta velocitat per la nostra àrea lingüística no es dirà AVE sinó AU! -l'admiratiu el posem nosaltres- i que les estacions estaran en bilingüe i, per tant, l'estació d'alta velocitat de la comarca, que estarà situada en un lloc indeterminat entre el Forcall i la Fàbrica de Giner es dirà també «*Horcajo de los Puertos - la Fàbrica de Enero*».

Eleccions

Ales nostres orelles emigrades fora del País Valencià els ha arribat durant les darreres votades propaganda d'un partit *rechionaliste*, en castellà només, demanant-los el vot. Ei, Castelló portave accent. Si és que no s'aclarixen...

Som una comarca sense fronteres

Mercat medieval

El lloc ideal per a fer un Mercat Medieval és la Plaça, i perdoneu la redundància.

ELS PORTS 4 MAESTRAZGO 0

Com som molt ofenedors/ores i teníem un raconet en blanc ens hem entretingut repassant el vídeo de la transmissió televisiva del sorteig de la loteria de Morella («provincia de Castellón de la Plana»). Sense ànim d'exhaustivitat aquí teniu unes perletes:

- Durant uns quants minuts la pantalla ofereix la imatge dels bombos sota una pancarta on es llegeix: «TEO ESPECIAL / ORELLA 1994». Com teo vol dir déu en grec, entenem que volen dir que l'orella és una deessa especial durant 1994. Gràcies per la publicitat i l'any que ve que sigue més.

- No ens vam aclarir sobre la categoria de la ciutat de Morella. Villa, 4 vegades; Ciudad, 3; Pueblo, 1.

- A l'arxiprestal s'entre pel «Pórtico» dels Apòstols i per la «original escalera se sube al coro, al altar mayor...»

- Mentre veiem el Ram ens parlen de l'ajuntament gòtic.

- Afortunadament el «traje regional típico» es va convertir la segona vegada en «traje típico». No sabem que fórem una regió.

- No hi ha manera de que Pitarch i Blanch no els pronuncien africats, palatals, sords.

- A Morella hi ha «*mucha juventud, muchos jóvenes, cantidad de niños [...] encantados y felices*» que «[...] *tenéis que estar calladitos*». Els demògrafs deuen anar errats. Esta joventut («¿Queréis hablar para la tele?») són «*aficionados a la Lotería Nacional desde pequeños. Eso está muy bien...*». Per cert; ací no està prohibit jugar fins als 18 anys?

- El públic va ser definit com «*grupo pasivo (!) de personas que se han concentrado aquí para ver en directo el sorteo*».

Però tot açò -ho reconeixem- són detallets sense importància perquè ens considerem ben servits pel fet que en mitja hora de transmissió de Morella no isquere el maleït «*Maestrazgo*» i sí quatre vegades el nom correcte de la nostra comarca. Acabem, perquè una veu en off ens diu «*que se vaya despidiendo Marisa*»...

Curiositat

A Barcelona hi ha una empresa constructora que li diuen BALMA, S.A.

La Bassa del Poll

Una turista referint-se al nou quiosc de la plaça de Colom:

- «Lo habrán puesto ahí para contrastar, como el CORTE INGLES».

Suposem que es referie al de la Pl. de Catalunya, que també ha acabat de destrossar aquella plaça.

Els de la Caixa Rural deuen estar contents de la nova vista panoràmica.

El rellotge

Un xiquet mirave encuriolit l'ombra de l'agulla del rellotge de sol del Pla d'Estudi i no arribava a comprendre per què marcava les onze. Feie molt poc temps que li havien dit que eren prop de la una. A la fi es va decidir a dir-li'ho a son pare:

- Com és que marque les onze?

La resposta, certa, no es va fer esperar:

- És que la llum del sol és diferent.

Advertiments bibliogràfics

1.- Si busqueu la **Guia Bibliogràfica** a la biblioteca de la Universitat de Barcelona, recordeu que la matèria és ELS PORTS DE BESEIT.

2.- Si busqueu **Retalls de Vida** a les biblioteques que segueixquen la **Bibliografia Valenciana 1991**, de la Generalitat, heu de saber que l'autor és un tal Domingo Pastor i que la nostra editorial es AVI, edicions dels Ports.

Tan difícil de catalogar són els nostres llibres? Tan difícil és fer una fitxa bibliogràfica?

SUBSCRIVIU-VOS A LA REVISTA AU!

NOM _____

DOMICILI _____

POBLACIÓ (i Codi postal) _____

Se subscriu a la revista de la comarca dels Ports AU! pel període d'un any (cinc números: els quatre habituals més un extraordinari d'estiu. Aquest primer), prorrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de 1.350 pessetes.

Aquesta subscripció li dona dret -sense haver d'abonar res més- a ser soci de l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, i participar d'aquesta manera en l'organització de les activitats i en l'elecció (bé personalment o bé per corres) dels càrrecs de la Junta Directiva.

Feu un cercle a l'opció que trieu:

- Vol ser membre de l'Associació
- No vol ser membre de l'Associació

Els demano que paguen amb càrrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC _____

NÚM. DE LLIBRETA O COMPTE _____

CARRER _____

POBLACIÓ _____

de _____ de 1994.

Firma

Tots amb Ruanda? No

(Reflexió sobre Ruanda i les Festes Sexennals)

«Si la generació hitleriana va tindre dificultats per donar a entendre als seus descendents la seua convivència amb el règim nazi, el destí moral de la nostra actual generació occidental no estarà exempt de problemes semblants davant la passivitat que regne front a l'holocaust humà i ecològic dominant» (Rafael Díaz-Salvador. Professor de sociologia de la Universitat Complutense. EL PAIS, 3-6-94).

A hores d'ara, dia 27 de juliol de 1994, el govern espanyol ha destinat 1.000 milions de pessetes per a Ruanda, però, què són 1.000 milions per als

pressupostos generals de l'Estat Espanyol? Segons el ministre d'afers exteriors, «*Es todo lo que nos queda en los cajones de los ministerios*».

(Textualment) Anem apanyats! Pobra o rica Espanya, mai se sap, quan a tots els caixons del govern tan sols li queden mil milions mentre, per exemple, hi ha pressupostos anuals d'equips de futbol (Madrid, Barcelona,...) que puguen 7.000 o 8.000 milions.

Doncs bé, a hores d'ara, l'Ajuntament de Morella no ha segut per fer un esforç -obrir un núm. de compte corrent, escriure un ban per demanar col·laboració ciutadana, fer una aportació econòmica, etc, etc, etc,- davant de l'holocaust humà de Ruanda. Però ja per no fer, no li fa cas ni al ministre que d'una forma dramàtica demanave ajuda a tots, inclosos els ajuntaments. Ni ha imitat el govern de la Generalitat Valenciana que per mig del seu conseller de treball ha demanat també col·laboració i ha obert un núm. de compte per donar diners, ni a la Diputació que ha fet donatiu d'un milió de pessetes. Ni tampoc a l'alcalde socialista de San Sebastian, Odon Elorza que ha demanat als ajuntaments que no facen «*banquetes*» i cerimònies i dediquen l'estalvi per a Ruanda. A més a més per donar exemple ha suspès la recepció oficial del dia 15 d'agost -Setmana Gran de San Sebastian- i donarà els 2 milions de pessetes que costava l'acte a Ruanda.

Però açò no s'acabe ací. L'Ajuntament de Madrid, a proposta del grup socialista, va aprovar l'ajuda de 40 milions de pts. per les ONG (organitzacions no governamentals) per recolzar aquesta ajuda.

Sembla que tots han decidit regirar en els caixons com va dir el ministre Solana.

CAIXA RURAL

S.C.O.O.P. DE CRÈDIT LTDA.

O tots no? Com diuen els llibres d'Asterix, l'Ajuntament de Morella, malgrat tota la immensitat de l'holocaust de Ruanda «segueix resistint a l'invasor» Quina pena! En fi, tant se val. Ací anem de festa.

Perquè, clar, potser no recordava que Morella està de festa i falten menys de 15 dies per a els Festes Sexennals, pel 50 Sexenni. I com no, tot són preparatius, esforços comuns, maldecaps, despeses -això sí, moltes despeses (carrers, gremis, espectacles, sopars,...) - i tot en honor de la MaredeDéu de Vallivana. O al menys així es diu. Però de veritat us penseu que la MaredeDéu estarà contenta -si es pot parlar així- del que fem ací mentre hi hagen llocs com Ruanda? Sens dubte, no.

Aquest ajuntament, que com molts altres de la resta d'Espanya, incompleix la resolució de l'ONU del 0,7 % del PIB (aquest any ha destinat 300.000 pts., és a dir, el 0,1 % del pressupost) ara davant de l'holocaust humà ruandès no done ni el 0,0 % del que li quede als caixons. Tot, fins l'últim cèntim està destinat.

Tota Àfrica, de nord a sud és i represente aquesta mort de Ruanda. Ruanda és, i no serà l'últim per desgràcia, l'exemple de la gota que plene el got. Somàlia, Sudan, Etiòpia o Ruanda que viuen en aquestes condicions d'existència constitueixen la vida quotidiana de cents i cents de milions d'éssers humans durant generacions, però el que és pitjor, no es capten les condicions quotidianes de la mort: cada any moren de FAM al món 40 milions de persones (tota la població d'Espanya en un any). És aleshores quan amb imatges de televisió a l'hora de dinar, fan caure unes llàgrimes i exclamacions de: pobres negrets, pobres xiquets!!! Ací s'acabe tot.

Però això és no voler veure la injustícia diària que entre TOTS, sí entre tots, i, al capdavant -com a màxims responsables i culpables- els governs dels nostres països occidentals, tan democràtics ells, amb l'exploració de segles, fem amb els anomenats països del tercer, quart, quint, o ja no sé quin món. I ací parlem de crisi!!! O és que la crisi és no poder comprar-se un cotxe nou, no poder anar de vacances, no pujar-nos el sou, estar aturats...? Mireu, el gran problema socio-econòmic del nord -l'atur- es

converteix en risotades si el comparem amb les dades del sud: quasi mil milions d'aturats -passant fam- als països pobres.

La ràbia, la profunda ràbia i la impotència davant d'aquests fets que, repetesc, tan sols són una gota d'aigua del que passe a més de 2.000 milions de persones em fan escriure açò faltant menys d'una setmana per a l'agost a Morella on tot el mes sencer farem festa i festa gran, gastant Déu sap el què (o millor que no s'entere) oblidant-nos de tot allò que passe al nostre voltant, al nostre món.

Es pot i s'ha de fer festa i ara estem en temps de festa, però si seguim tancant els ulls al que passe al nostre món -per altra banda cada dia menys nostre perquè l'estem destruint- un dia arribarà que «els riures es tomaren llàgrimes».

O és que ningú recorde ja els orígens de les festes sexennals de Morella? És que ningú recorde el que va passar allà pels anys 1670 quan la pesta, la fam, la misèria, la mort assolaven aquestes terres? El Sexenni té aquest origen i no la festa per la festa. I mireu quina casualitat, parlant irònicament i salvant totes les distàncies històriques, geogràfiques, econòmiques i numèriques, -és clar- a Ruanda hi ha còlera, pesta, fam i mort el mateix què fa 300 anys (Què poc ha avançat el món!!!).

Si no ens veiem en cor de donar 7 de 1000 pessetes (el que li toque a cada espanyol del 0,7 % destinat al tercer món) i gastar-ne mils i mils en festes i celebracions, en compres supèrflues o senzillament 100 pts. en una cervesa, son més pobres i desgraciats que els ruandesos. Sé que és molt difícil d'entendre per a molta gent, però amb ells està Déu -que no amb els homes insolidaris i injustos- que a la fi de tot és la veritable JUST_CIA. I per a qui no cregue en Déu, que em sembla del tot correcte, allà ell amb el seu mode de vida i la seua consciència si és que en té.

Carlos Sangüesa Ortí

P.D. A l'hora de publicar-se açò les festes sexennals no hauran començat. No sé com aniran. Potser alguns després facen balanç de salut, de diners -això segur-, de vida... No ho sé, però el que sí que sé es que l'holocaust de Ruanda, i amb ell el tercer món, continuarà.

Imatges en acció [del] primer dissabte de maig...

El passat divendres 20 de maig es va inaugurar, a la cèntrica sala Arcs de la Fundació «La Caixa» de Barcelona, l'exposició fotogràfica **Imatges en acció: 100 flaixos per la solidaritat**.

L'exposició, organitzada per l'ONG «Ajuda en acció», conste del treball de sis fotògrafs de diversos diaris que han reflectit la realitat de projectes que desenvolupe aquesta ONG al Tercer Món. Entre aquests fotògrafs es trobava el nostre, **Julio Carbó**, que va fer un reportatge per a EL PERIODICO a Kariobangui, un suburbi enclavat a l'abocador de fems de Nairobi, la capital de Kènia. En boca de Julio, en realitat l'exposició, més que per l'obra dels fotògrafs, és interessant pel que reflecteix, la faena d'una ONG que treballa a fons en els 27 projectes que l'organització espanyola realitza millorant les condicions de vida de mig milió de persones.

L'exposició conste de cent fotografies (dèsset del fotògraf morellà) i un audiovisual que relate, en boca dels protagonistes, les activitats de l'ONG i el treball dels fotògrafs.

L'acte d'inauguració comptà amb la presència de Bibí Salisachs de Samaranch i de tres dels fotògrafs. Davant la plena sala d'exposicions, el fotògraf Juan Carlos Melero va dir unes paraules de les que cal destacar:

- Per molta tècnica que hi posem, no és possible traslladar en paper couché [...] les carències d'aquests llocs.

L'exposició ha obert un mes, fins al 21 de juny. «Sense imatges no hi ha indignació...»

El nostre treballador fotògraf és també coautor amb Julià Pastor Amela i el seu fill i vocal de l'Associació Julià Pastor Aguilar, del llibre **Primer dissabte de maig...** editat per la Generalitat, que com segur que ja sabeu parle de la Rogativa a Vallivana.

Tant el llibre com l'exposició han estat ben acollits per la premsa de l'Estat.

C. R.

ITINERARIS

Morella - Bordó

Vam saber que feie anys hi havia una rogativa que anava des de Morella (capelleta de Sant Tomàs) fins al poble de Bordó.

«Según consta en unos apuntes del archivo de la arciprestal de Morella, la rogativa de Santo Tomás de Villanueva a Bordón se fundó en el año 1648 y al parecer su origen fue así: Un masovero de la partida Primera del Río, devoto de la Virgen de la Carrasca, patrona de Bordón, fue a visitarla para implorar el beneficio de la lluvia, porque aquel año los campos empezaban a sentirse sedientos de agua. El labrador visitó a la Virgen con gran fervor i devoción, oyendo la misa que se celebraba aquel día y, al salir del templo, notó con extrañeza que estaba cayendo una finísima lluvia, siendo así que al entrar en la iglesia hacía un sol espléndido y estaba el cielo despejado y sereno... y reconociendo la poderosa protección de la Santísima Virgen de la carrasca, hicieron promesa de ir a visitarla en procesión de rogativa el primer sábado de mayo de cada año...

Esta romería se suspendió provisionalmente en el año 1656 y, en el año 1959, volvió a celebrarse aunque esta vez en autobús...

Después de seis años de haberse motorizado esta romería tan tradicional y al propio tiempo tan turística, se suspendió definitivamente en 1965...¹

Preguntar el camí i fer els preparatius va anar tot seguit. Primer va ser menester estudiar amb el mapa l'itinerari: la costa del Nogueral, el Beltran, l'Esperança, El Forcall, mas de Jaime, etc. Després vam, contactar amb Fèlix, el jove forner de Bordó, actualment un bon amic.

Ja fa tres anys que refem aquest camí encara que, per raons que explicaré, un tros es va haver de canviar.

Estem a maig, mes de rogatives i el temps, encara calorós, farà agradable el camí.

Són les 8 del matí i els caminants ens trobem al Portal del Forcall; als pocs minuts estem ja a la Puritat i, des d'allí, per la costa del Nogueral arribem al Beltran. Estem ja a la carretera i en direcció al Forcall. Deixem a la dreta la

Mas de Cabra

Pasquala, la Pobleta del Riu i, encara en terme de Morella, el Molí dels Frares. Apleguem al pont del Forcall i, anant cap al poble abans d'entrar, ens dirigim a la Font de l'Om on esmorzarem. Són les deu del matí.

«Cuando se llegaba al puente de la fábrica de Palos, el sacerdote volvía a ponerse la capa i, por el atajo, se subía a la ermita de la Consolación del Forcall... se continuaba en procesión hasta la iglesia parroquial del Forcall, visitando, a continuación, la iglesia del convento de las Madres Dominicás».¹

L'ombra dels oms, la frescor de l'aigua, la conversa mentre esmorzem, ens donen força per reemprendre el camí. Creuem el riu per retrobar la carretera que, als peus del Forcall, va a La Todolella, La Mata; decidim anar per ací fins al pont de la Todolella.

«Al salir de esta ciudad se descansaba un poco y se volvía a emprender la marcha hasta llegar a la Todolella, en cuyas inmediaciones el sacerdote volvía a ponerse la capa pluvial y se entraba cantando las letanías hasta la iglesia parroquial, continuando luego hasta la masía de Jaime, donde se comía».²

Pujant cap al poble veiem els bancals de les vores del riu, la verdor de la civada, el roig intens de les roselles. Són les 11,30 quan entrem al poble i ens dirigim al bar a refrescar la gola. Fora fa calor i agraïm la frescoreta de la cervesa

i del local. Eixim a la carretera i, abans de creuar el pont, al costat d'unes granges a mà dreta, empenem el camí. Anem per la vora del Barranquet i, als pocs minuts, deixem a l'esquerra i en vista un casalici i el barranc. Anem, sempre pujant, de cara al mas de Jaime i cap a la Mola. Són les 12,15 h. quan estem als peus d'aquest mas que es quede en alt i a la nostra dreta. Estant allí, sota els bancals del mas, creuem el barranquet i empenem una pista que ens durà en 30 minuts al mas de Cabra.

Vull anotar que no ere aquest el trajecte que abans seguie la rogativa. El camí que feie, anava fins al mas de Jaime i, des d'allí, es pujava cap a la Mola de la Todolella per un caminet que quede a l'esquerra del barranquet i que poc a poc va vorejant la Mola. Nosaltres, ara fa caseta de l'Esperança i, més endavant i a l'esquerra, la Fàbrica de Giner i, al seu davant, el Beato.

«Se iniciaba en la ermita de Santo Tomás con la celebración de la misa a las 8 de la mañana, después de la cual, sobre las 9 horas, salía la procesión cantando las letanías de los santos hasta llegar a la fábrica de Giner».²

Seguim camí i, davant del Molí en Pont, on hi ha un pont caigut, creuem el Bergantes i continuem per l'antic camí del Forcall que segueix la vora del riu, en aquesta època tot ple de verd i d'ombra. Passem per les vores de la Venta

Església de Bordó

tres anys, vam intentar refer aquest camí però ens vam perdre quan ja estàvem dalt de la Mola. El camí s'ha perdut i la malla que hi ha de carrasques és molt espessa i no deixa avançar. Vam decidir, per tant, buscar un altre camí i, amb la col·laboració de Fèlix, ens vam decidir pel mas de Cabra.

Hem estat, doncs, una hora des que vam eixir de la Todolella. Al mas ens trobem amb José Antonio i son pare; ens ofereixen aigua i l'agraïm de debó. Dins del mas s'està fresquet i parlem un poc:

- Que si abans esta rogativa... que este any l'aigua...

José Antonio -a pesar de les explicacions que son pare ens fa: «el camí més triscat no té pèrdua»- amb amabilitat i paciència, saben que el camí ja no és camí, decideix acompanyar-nos almenys fins al cap de la Mola. És la una del migdia i la calor aprete. Comencem a caminar i deixem el mas. Estem a més de 1000 m. d'altitud i darrere es veu Morella voltada de muntanyes. José Antonio ens comente que, per la nit, ara amb llum, és una vista realment bonica i que pots estar allí dalt quiet mirant sense cansar-te'n. La Mola de la Garumba i Xiva queden igualment al descobert i prenen formes a les quals no estem acostumats. Als vint minuts estem ja dalt i seguint la senda que fa la rabera en un punt ens trobem amb una altra vista. Estant allí, ens aturem uns minuts i, amb serenitat i recuperant l'alè, contemplem el paisatge:

el pantà de Santolea, Bordó, Luco, Landruñán...; la xumenera de la tèrmica, com tantes altres vegades, pose el punt discordant.

José Antonio ens indique el camí:

- Mireu, allí baix el Tabalico, el pinar i la pista. No té pèrdua. Ah!, compte amb les abelles.

No obstant, mentre baixem ell no ens perd de vista i tan sol marxe cap al mas quan ens veu ben encaminats.

Als 20 minuts apleguem al Tabalico -un casaliç ja derruït- i, des d'allí, trobem la pista que va entre els pins.. Agraïm l'ombra i, en direcció a la dreta, seguim la pista. Als pocs minuts deixem una pista a l'esquerra i, ja més avant, ens desviem cap a l'esquerra per a emprendre una senda que per la vora d'un barranquet ens duu fins a una antiga teuleria. Des d'ací, seguint aquest camí de ferradura, als pocs minuts tenim en vista el poble de Bordó. Són els 3 de la vesprada quan arribem. Hem fet uns 32 quilòmetres.

«... Se llegaba sobre las 7 de la tarde, se visitaba una pequeña ermita que hay en las inmediaciones del pueblo y, a continuación, la romería hacía su entrada en la iglesia parroquial. Al anochecer se cantaban completas, se rezaba el rosario y, finalizados estos actos religiosos, se cenaba. Después de cenar se organizaba por la gente del pueblo un gran baile en honor de los morellanos, tanto a nivel popular como de jota, que

*duraba hasta la media noche, con lo que se pasaba una velada muy agradable».*⁵

Al bar ens espere Fèlix. Abans de seure a la taula per a menjar i descansar, refresquem la gola i xarrem sobre les incidències del camí. Dinem tots, ben a gust, i assaborim amb delit l'excel·lent pa que fa Fèlix; un pa com els d'abans, un pa com cal.

Fèlix, després, ens du a l'acollidora església d'estil gòtic, recoberta al segle XVIII i ben reblerta de pintures al sostre i a les parets. És interessant i els ulls no paren de mirar ací i allà i les orelles escolten amb atenció les històries que Fèlix ens va relatant. Visitem a la protagonista de la rogativa i patrona del poble la Virgen de la Carrasca, una Marededéu negra, tallada en fusta. Després ens aturem davant del quadre de la Virgen de la Araña; és ben curiosa aquesta imatge. L'original -ens comente Fèlix- va ser, com tantes altres coses, destros-sada a la guerra. Al quadre que quede, està la imatge i una petita aranya als peus de la Marededéu. També hi ha llamps i trons que envolten la figura. Fèlix ens conte que, abans, quan hi havie tronades traïen la imatge i l'orientaven cap a un altre poble i allí marxave la tronada, la pedra, els llamps. Coses curioses, coses que passaven. Ja se sap, coses d'abans.

Estant a la placeta de l'església és ja hora dels adéus però no sense passar abans pel forn de Fèlix i carregar les bosses de «bolos», pans grossos, barres... Quin plaer!

Amb cotxe ens dirigim cap a Luco i ens aturem a la placeta. Hi ha sis o set persones majors replegant el sol de la vesprada. Per la carretera plena de corbes arribem a Villores. Allí fem un poc de temps per a saludar el senyor Carbó i fer un mig-i-mig a la tenda i taverna del poble.

Són prop de 7 quan apleguem a Morella. Un any més hem retornat i, al pensament, tots cavil·lem que l'any que ve, pel maig, si la Virgen de la Carrasca i la Virgen de la Araña volen, hi hem de tornar.

Jesús Sangüesa Ortí

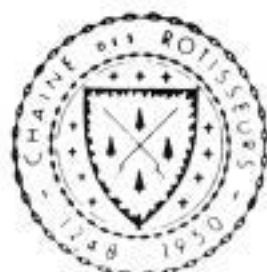
1.- GAMUNDÍ CARCELLER, S. Y SANGÜESA ORTÍ, C. (1991): *Morella, Guía del Antiguo Término*. Conselleria de Cultura, Educación y Ciencia de la Generalitat Valenciana. Morella. Pàgs. 287-288.

2.- *Ibidem*.

3.- *Ibidem*.

4.- *Ibidem*.

5.- *Ibidem*.

SEGURA BARREDA, 8
CARRERÓ
DE LA PRESÓ, 5 i 7
TELÈFON 16 03 36
MORELLA (Castelló)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

TRADICIONS POPULARS

per Domi Pastor

Anecdolari I

Qui sap u?

Quan era menuda hi havia una família al meu carrer, que tenie dos fills. El menut ere prou sompet i l'altre, sense ser cap llumenera, allargave un poquet més. Seguint el procés natural de tots els xiquets del veïnat, aquells sagals van anar pujant i fent camí.

Un dia va hi haver qui es va interessar pels xics i li va preguntar a una parenta:

- Què fan aquells sagals? Alego posaran a treballar el major, no?

Ella va contestar un poc dubtosa:

- Sí, sí. Ja ho van mirant. Ara, de moment, se'n va «ahí» en avant, però ara nome'n recordo si vol ser notari o pastor.

Què deurien fer al remat? Per quina cosa es devien decantar? No s'ha sentit dir mai més res.

donare la cara... i altres amabilitats per l'estil de to més pujadet.

Una veïna del carrer, un poc soriereta, va escoltar-ho tot i, en ser demà, li va faltar temps per a contar-ho a tots fil per randa i amb tot el seu entusiasme:

- Diu, mira. Prou raó tindrie el que l'insultave perquè si no, aquell home s'haguere assomat al balcó i haguere dit:

- «Senyores», vostés són «testigos» del que m'està dient este home.

Una dona, que escoltave pacientment i amb tot l'interés el relat de la trifulca, li va fer:

- Que hi havia molta gent escoltant-lo? Passave molta gent per aquell carrer?

L'altra va contestar a l'instant:

- Filla, ni una ànima. En tota la remavida havia vist un carrer més pelat.

Me pareix recordar vagament que els testimonis no van poder acudir.

gent. Qui més qui menys anave a córrer la sòria.

Estem parlant de finals del segle passat. Unes deien, amb una miqueta d'enveja:

- Ui, xica! Has vist què «majos»? .

Altres, més puritanes i més rabiosetes:

- Quina poca vergonya! Això no està gens bé!

Cadascú anave dient la seua.

Però, quan hi ha una dienda de poca solta, sempre hi ha algun graciós que sol traure'n partit. A la retreta militar, que temps després tocaven els armats i ara toquen els *gaiteros*, li van posar la lletra següent:

PATAQUES, PATAQUES
GUIXES I CIGRONS.
LES XIQUES DE PERXA
PORTEN PANTALONS.

Van ser les innovadores d'esta peça de vestir

Testimoni desconegut

En certa ocasió, un home va tindre un juí d'assumpte prou important, però es veu que no tenie raó i, com és natural, va perdre el plet.

Es va enfadar com un dimontre contra l'advocat i, sempre que podie, l'insultave. Mira per a on, una nit que portave mitja caramela o vés a saber si sencera, li va passar pel cap d'anar a cantar-li les veritats a casa de l'advocat. I es va posar a cantar barbaritats sense acompanyament de guitarra ni de l'antiga gusla que portaven els trovadors, però amb la gola molt «despejada» i amb molts pocs pèls a la llengua.

Ja ere avançada la nit, perquè les tavernes havien tancat ja les portes. El carrer a on vivie l'advocat ere un poc solitari. I es pose el senyor a dir-li que si ere home que isquere, que se li volie menjar els fetges, que si ere valent que

Els pantalons

Les dones portaven unes peces de roba interior molt diferents a les d'ara, de bon tros. Portaven una espècie de pantalons amb uns camals fins a meitat cama amb costura als dos costats i al tros del maluc fins a la cintura quedaven oberts sense cosir i es subjectaven amb unes vetes a la cintura i, per davant i darrere, s'assomave, un poc avergonyit, el faldó de la camisa.

Tot canvie. Açò també va canviar. Es van acurtar els camals fins al genoll i se van cosir els dos costats dels pantalons.

Unes xiques d'una casa on eren varies germanes, tenien familia a Madrid i van anar a passar una temporadeta. Com a Madrid estaven més avançats, els pantalons ja es feien aixina. No es deien bragues en aquell temps, com ara.

Van tornar a Morella i, quan feien la bugada i l'estenien al balcó, perquè no hi havia terrats, tot quedave a vista de la

El gos de les debanadores

Hi ha voltes que coses que, a primera vista, pareixen mal fetes o amb una miqueta de malícia i tot, si coneixes les persones que les fan o les han fetes, penses que ere una tonteria de sagals i no res més.

Quan treballaven les toquilleres, tantes i tantes hores, que ere una verdadera explotació, tenien molt pocs regals gastronòmics. Més bé direm que es fumaven de fam. És per això que si una toquillera li donave un poc del seu esmorzar a un gos que se li plantave davant d'ella, segons deie, delerant amb cara de llàstima, tenie el seu mèrit. I, no obstant, en una altra ocasió es va divertir a costelles de la fam d'un altre gos. Ara vos diré com:

Un dia, dos amigues toquilleres, portaven per a esmorzar cansalada viadeta del frescum. I una li diu a l'altra:

- Donem-li-la al gos, però que se la guanye. Li la farem suar. Nuguem un trosset de cansalada a la vara de les debanadores i que l'aulore el gos. Ja farem perquè no l'agarre de seguida. Quan l'hage vista aulorada, debana tant de pressa com pugues la madeixa.

Aixina ho van fer i quan el gos, famolenc, es pensave aconseguir-ho voltaven a escape les debanadores i, en lloc de fer-se amb, la cansalada, cada radi li pegave una trompada als morros. Tornaven a parari, quan el gos es refiave, a córrer un altre camí.

Segons els annals del regne, el gos va guanyar una tovera de morros més gran que un boto, però, al remat, li van deixar menjar la cansalada.

Quan estes dones ja eren majors comentaven estos fets i a mi m'agradave molt de sentir-les com s'ho contaven. Com, un poc avergonyides, es tiraven les culpes de l'una a l'altra per no tindre remordiments.

- La idea va ser teua.

Li die una a l'altra. I l'altra li feie:

- Sí, però, qui ho va fer?

Es veu que el temps fa variar la consideració i la visió de les coses.

La recomanació de l'ànima del Tio Tormera

El tio TORMERA ere un bon home, bon treballador i bon cristià que, de menut, havie anat a escola. De bona fe havie estat de menut, quan no conservave de llibres de text més que unes cartilles de poques fulles, menudes i tapes de coloret. Tinc idea que explicave

que li havien costat dos cèntims. Deurie anar uns dies o mesos i el van traure a pastoret, però es guardave el llibre perquè com deie, molt orgullós, sabie llegir.

Ès va casar, teixie i vivie molt bé amb la seua dona. No van tindre fills. Les dos germanes Tormera que jo vaig conèixer al carrer de la MaredeDéu no tenien res a vore amb els que estem parlant.

Va arribar un dia que la dona se li va posar molt mala i els va dir el Sr. Dotor que estave per a morir.

Ell havie vist altres vegades que quan algú es morie, algun familiar traie un llibre i li llegie coses. Xe, deguere pensar al fons del cor, (això m'ho penso jo, perquè ni el vaig conèixer, però com ere tan bona persona... se pot pensar) ho hauré de fer de la mateixa manera.

De repent, se'n va a la caixa i trau les cartilles d'escola, s'assente al costat del llit, i allí te'l tens sil.labejant:

- «CA-BA-LLO». Me sents? Me seguixes atenta, Fulana?

Ella li feie, amb la poqueta veu que li quedave:

- Sí, manyo, sí. Dis lo que vulgues.

- «COR-DE-RO, VA-CA,...»

No sé per què a aquella dona li feie nosa la paraula vaca i no volie sentir-la. El cas és que amb una veveta de sentiment que tant a penes se sentie li deie al seu home:

- Vaca no! Vaca no!

Jo no els vaig conèixer ni he estat mai al cel, però sempre he pensat que la recomanació de l'ànima que va fer este bon home, estant al seu costat i fent per ajudar-la amb totes les llums que ell tenie li va agradar d'allò més a Déu, perquè, per damunt de tot, Déu és molt bon home i té un gran sentit de l'humor.

Gràcia vergonyosa!

Quan Mn. Julian Sanjuan estave d'arxiprest a Morella, se li van presentar mare i filla, perquè ja havien arreglat les amonestacions i, en aquell temps, ere costum de fer unes preguntes com un examen de doctrina.

Quan ja havie acabat, Mn. Julian que ere molt «campetxano», li diu a la xica:

- Xica, te'n vas i no m'has dit la teua gràcia.

Ella, tota sufocada:

- Vai! Sr. Arxiprest, quines coses té!

- Ho haig de saber per a les amonestacions.

Allí te tens la xica, roja com una tomata:

- Ai!, no, mire..., és que jo..., sap?

La mare volent ajudar i eixir-ne per una vora o altra, comentave vergonyosa:

- Vol dir que és precís?

- Dona, si no es avui haurà de ser el dia de l'amonestació, -li diu Mn. Julian.

La mare, amb sensació de no tindre més remei:

- Va, pos, xiqueta! Fes-ho i avant.

La xica es desbotone un poc la brusa, es pose la mà baix l'aixela i, apretant amb l'altre braç, escomence a fer eixe soroll esgarrat i característic que coste una mica de fer.

El capellà es va quedar la mar de sorprés i va comprendre de seguida la resistència de la xica a fer-ho davant d'ell. Naturalment -li va explicar- que la gràcia a la qual es referie ere el seu nom.

JOVENIVOL
moda

BLASCO DE ALAGON, 41
Tel. 160730 MORELLA

TEJIDOS Viñals
Segura Barreda, 1
San Nicolás, 22 - Tel. 16 00 63 - MORELLA (Castellón)

*Us desitgem el millor
Estem al vostre servei!*

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 / 16 03 08
MORELLA

Especialitat en cuina morellana

Salude tota la Comarca dels Ports i us ofereix:

- **Marisqueria:** Peixos i mariscs de Sant Carles de la Ràpita
- **Fregiduria:** Peixos del Mediterrani de totes classes
- **Sidreria:** Sidra Pomar de barril
- **Mesón:** Tota classe d'especialitats d'embotits i pernils de Guijuelo, Aragó i Morella

Director-Executiu-Propietari: **Pere Adell**

El millor de ROURERA: La seua clientela

